

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему:

«Методика обліку та аналіз дебіторської заборгованості за товарними операціями)»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 2
Кокозій Олександра Леонідівна
Керівник: Прийдак Т. Б.
Рецензент: Горват Є. Б.

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ...	9
1.1. Економічний зміст, класифікація та оцінка дебіторської заборгованості за товарними операціями	9
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення	17
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ	22
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства	22
2.2. Облік дебіторської заборгованості за товарними операціями та відображення інформації у звітності	26
2.3. Податкові аспекти обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями.....	38
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ	40
3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання	40
3.2. Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості за товарними операціями.....	48
3.3. Комплексне оцінювання дебіторської заборгованості за товарними операціями та напрями поліпшення розрахункових відносин підприємства	56
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми. Військові дії в Україні, безумовно, є обставинами непереборної сили, оскільки учасники цивільних договірних відносин дійсно не можуть ніяк на них вплинути. Перед бухгалтерською службою суб'єктів господарювання постає важливе завдання – здійснити контроль за своєчасністю і повнотою оплати виставлених рахунків та дотримання договірних умов покупцями.

В умовах воєнного стану на тлі спаду виробництва досить часто виникають ситуації, коли підприємство не може стягнути борги з контрагентів. Дебіторська заборгованість покупців «зависає» на тривалий період часу. Зростання суми непогашеної дебіторської заборгованості погіршує фінансовий стан підприємств і може призвести до його банкрутства. Дебіторська заборгованість, зокрема прострочена, «зависла», суттєво скорочує оборотність оборотних коштів і тим самим зменшує доход підприємства.

При цьому, багато українських адвокатів, що захищають інтереси бізнесу, піддаються спокусі використати форс-мажорні обставини, як інструмент безпідставного звільнення своїх клієнтів від виконання їх зобов'язань, посиляючись на один тільки той факт, що в Україні наразі йде війна.

З іншого боку, багато підприємців, шокованих подіями, що відбуваються, та які, мають про форс-мажор дуже загальне уявлення, змирилися з думкою, що їх боржники мають право не сплачувати дебіторську заборгованість, щонайменше – до кінця війни.

Непогашена ж заборгованість покупців є небезпечним явищем для підприємства – продавця, оскільки вилучення грошових коштів з обігу є не лише використанням коштів і засобів не за призначенням, а й становить серйозну загрозу для безпеки фірми. Це визначає актуальність питання обліку та аналізу дебіторської заборгованості за товарними операціями зростає постійно, оскільки ці розрахунки впливають безпосередньо на фінансовий стан кожного підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних, методичних і практичних питань організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості за товарними операціями на підприємстві, а також розробка шляхів її удосконалення.

Поставлена мета обумовила наступні завдання, що вирішуються у кваліфікаційній роботі:

- узагальнити теоретичні засади та практичний досвід обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями, з'ясувати її економічний зміст, виходячи з чинної нормативно-правової бази;
- надати організаційно-економічну характеристику ТОВ «XXX»;
- розкрити основні елементи облікової політики щодо дебіторської заборгованості;
- розкрити документальне оформлення обліку дебіторської заборгованості у розрізі її етапів та порядок організації синтетичного та аналітичного обліку товарної дебіторської заборгованості на ТОВ «XXX»;
- провести аналіз стану дебіторської заборгованості на підприємстві.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є теоретико-методичні засади, а також діюча практика обліку та аналізу дебіторської заборгованості підприємств аграрної сфери.

Предметом дослідження є облікові процедури відображення господарських операцій розрахунків з покупцями та замовниками та аналіз дебіторської заборгованості в товаристві з обмеженою відповідальністю «XXX» Полтавського району.

Методи дослідження. Для вивчення предмету дослідження в роботі застосовуються різні методи та прийоми аналізу, методи фінансового аналізу, загальнонаукові методи: діалектичний, системний підходи, метод індукції і дедукції, аналіз і синтез, а також прийоми зведення і групування, порівняння.

Інформаційною та правовою базою дослідження є законодавчі та нормативні акти, офіційні статистичні матеріали, методичні матеріали, дані мережи Інтернет. Фактологічною основою проведеного дослідження є статті

вітчизняних учених з проблем бухгалтерського обліку і аналізу розрахунків, а також дані бухгалтерського обліку та звітності ТОВ «XXX».

Наукова новизна одержаних результатів.

1) встановлено, що рівень достовірності оцінки дебіторської заборгованості, залежить від того наскільки об'єктивно і точно буде обрано підхід до формування резерву сумнівних боргів. Метод нарахування резерву сумнівних боргів, а також спосіб розрахунку коефіцієнта сумнівності підприємством визначається самостійно;

2) дослідження дебіторської заборгованості, як об'єкту обліку показав, що товарна дебіторська заборгованість є основним об'єктом на початковому і кінцевому етапах облікового процесу реалізації та отримання виручки у вигляді коштів. У зв'язку з цим побудова обліку дебіторської заборгованості повинна відповідати таким завданням: правильність ведення і відповідність даних синтетичного обліку аналітичному, ведення постійного контролю за станом дебіторської заборгованості за встановленими на підприємстві критеріями; правильність розрахунків за дебіторською заборгованістю (оплата коштами, векселями та ін.); правильність оцінки, за якою дебіторська заборгованість відбивається в обліку та ін.

Практичне значення одержаних результатів. Рекомендації (щодо вдосконалення первинного та аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками, застосування резерву сумнівних боргів, постійного моніторингу сум дебіторської та кредиторської заборгованості) сприятимуть полегшенню практики обліку в діяльності підприємства.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися і одержали позитивну оцінку на наукових конференціях науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик (весна 2022 р., осінь 2022 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 тез (0,3 др. арк.) у матеріалах конференцій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

1.1. Економічний зміст, класифікація та оцінка дебіторської заборгованості за товарними операціями

У сучасних реаліях господарського життя для суб'єктів господарювання одним з найбільш пріоритетних питань бухгалтерського обліку є облік дебіторської заборгованості, що поєднують із загостренням економічної кризи країни. Нині підприємства вирішують особисті проблеми замість виконання зобов'язань перед партнерами.

Цей випадок поєднаний із відблеском світової економічної кризи, проте і у нашій країні є заперечливі тенденції стосовно організації обліку та незадовільний стан контролю за виконанням договірних зобов'язань підприємства. Незалежно від обставин утворюється дебіторська заборгованість і уникнути її нереально.

Тому суб'єкту господарювання необхідно знаходити способи раціонального управління дебіторською заборгованістю, зокрема поліпшувати облік взаєморозрахунків та організації внутрішньогосподарського контролю тощо. У розвинених країнах світу звичайною вважають частку дебіторської заборгованості в активах підприємства орієнтовно 20 %. Про такі позитивні відсотки на підприємствах України можна тільки мріяти. Статистичні дані про фактичний розмір дебіторської заборгованості свідчить, що на більшості вітчизняних підприємств вона перевищує 50 %.

Все це вказує на необхідність оптимізації, мінімізації дебіторської заборгованості та наступного наукового поліпшення управління нею, яке, на нашу думку, можливе через удосконалення окремих управлінських рішень, що безпосередньо пов'язано з обліком та економічним контролем. Розрахунки з контрагентами мають динамічну вдачу, а тому вимагають постійного контролю

і впливу з боку управлінського персоналу підприємства. Ця діяльність об'єднана з обробкою масивних потоків економічної інформації, яка залежить від результативності системи обліку на підприємстві.

За економічним змістом розрахунки поділяються на дві основні групи: за товарними операціями; за нетоварними операціями. Для теми дослідження інтерес представляє заборгованість за товари, роботи, послуги, тому у табл. 1.1 розглянуто тлумачення понять «замовник» та «покупець» у економічній літературі [31].

Таблиця 1.1

Підходи до визначення термінів «замовник» та «покупець»

Автор, джерело	Поняття і його значення
Термін «замовник»	
Ф. Ф. Бутинець	1) юридична та фізична особа, що звернулась із замовленням до виробника, продавця, постачальника товарів та послуг; 2) суб'єкт господарської діяльності, який надає давальницьку сировину.
Н. А. Голощапов	Покупець (юридична особа), яка звернулась до постачальника із заявою про постачання товару або виконання яких не будь послуг.
Економічна енциклопедія	1) організація, якій надано право для будівництва, реконструкції або розширення будівельних об'єктів згідно з договором або актом землекористування; 2) одна із сторін договору на виконання будівельно-монтажних робіт за підрядного способу будівництва.
А. Г. Завгородній, Г. Л. Вознюк	Покупець (юридична особа), який звернувся до постачальника з замовленням на постачання певного товару чи надання послуг.
А. Е. Мизиковський, Л. Г. Макарова	Уповноважені інвесторами фізичні чи юридичні особи, які здійснюють реалізацію інвестиційних проектів.
Термін «покупець»	
Ф. Ф. Бутинець	Це фізичні або юридичні особи, які придбають товари (послуги).
М. Г. Гребньов	Особа, яка безпосередньо здійснює купівлю, після того як рішення про купівлю прийняте.
Й. С. Завадський, Г. В. Осовська, О. О. Юркевич	Посередник, який на відміну від інших посередників представляє лише роздрібних торговців. Купує за їх дорученням на комісійних засадах товари виробників або їх представників.
Е. А. Мизиковський, Л. Г. Макарова	Одна із сторін договору купівлі-продажу, що бере на себе зобов'язання прийняти товар і сплатити за нього відповідну суму.

В загальній системі розрахунків одне з важливих місць займають розрахунки з покупцями, які мають певну специфіку таких елементів, як об'єкт, суб'єкт і механізм розрахунків (рис. 1.1).

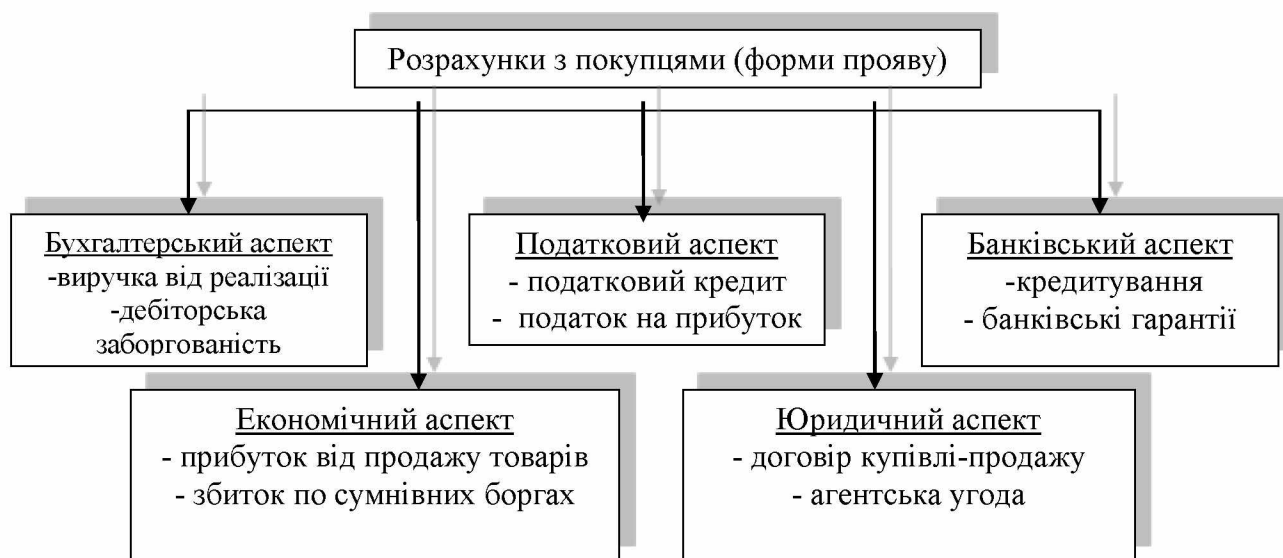

Рис. 1.1. Характеристика форм прояву розрахунків з покупцями за різними аспектами

Для організації обліку та аналізу розрахунків з дебіторами важливе місце посідає її класифікації, від правильності обраних класифікаційних ознак буде залежати не лише порядок її обліку, а й ефективності управління нею [42].

Під класифікацією дебіторської заборгованості розуміють групування розрахунків з дебіторами за певними ознаками залежно від певних критеріїв чи для досягнення певних цілей [44].

В результаті проведеного дослідження можна зробити висновки про те, що існують певні проблеми при їх класифікації, зокрема [10]:

- відсутність єдиного комплексного підходу при розробці різних типів класифікації дебіторської заборгованості;
- немає чіткого шляху формування та пошуку ознак, які б дозволяли проводити більш чітку класифікацію;
- недостатньо вивчена і досліджена така складова зобов'язань дебіторів як довгострокова заборгованість.

Дебіторська заборгованість класифікується за такими ознаками:

- за контрагентами. В підприємствах така класифікація відбувається в розрізі договорів з покупцями, рахунків-фактур тощо. В автоматизованій програмі можна обрати певного контрагента і сформулювати інформацію тільки по

розрахунках які з ним відбувалися в хронологічному порядку, за документами, оплатами, податковим зобов'язанням з ПДВ тощо;

- зв'язок із нормальним операційним циклом та терміном погашення. При розрахунках з покупцями та виникненням боргу обов'язково необхідно вказувати термін в який буде такий борг погашений. Для цього на підприємствах доцільно класифікувати за термінами, наприклад до 3 місяців, від 3 до 6, від 6 до 9, від 9 до 12;

- об'єкти, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів. В розрізі видів продукції, виробничих запасів, необоротних активів утримуваних для продажу, робіт, послуг тощо вести облік заборгованостей дебіторської заборгованості;

- платоспроможність дебітора. Виконання такої класифікації можливе при застосуванні описаної вище методики про експрес-аналіз контрагента. Отже, дебіторську заборгованість класифікують за різними ознаками, але найчастіше її класифікують за однією певною ознакою в межах плану рахунків. Це зумовлено тим, що облік в Україні регламентований.

Відповідно до НП(С)БО 10 обов'язковим є поділ дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову (рис. 1.2) [56].

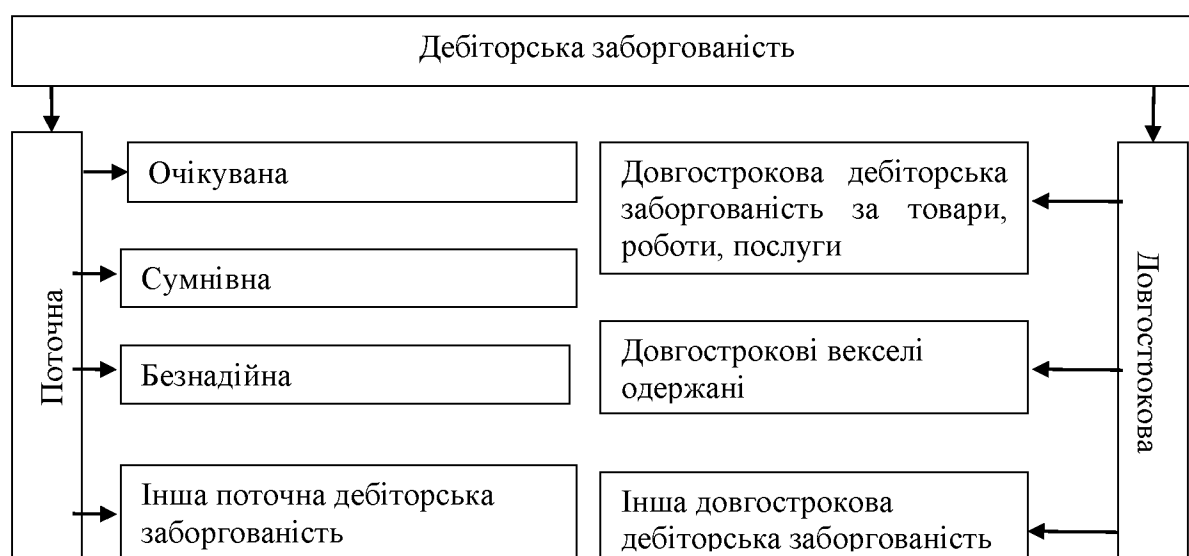

Рис. 1.2. Класифікація дебіторської заборгованості згідно НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [56]

Класифікують дебіторську заборгованість за видами залежно від об'єктів щодо яких виникли зобов'язання дебіторів (рис. 1.3) [27].

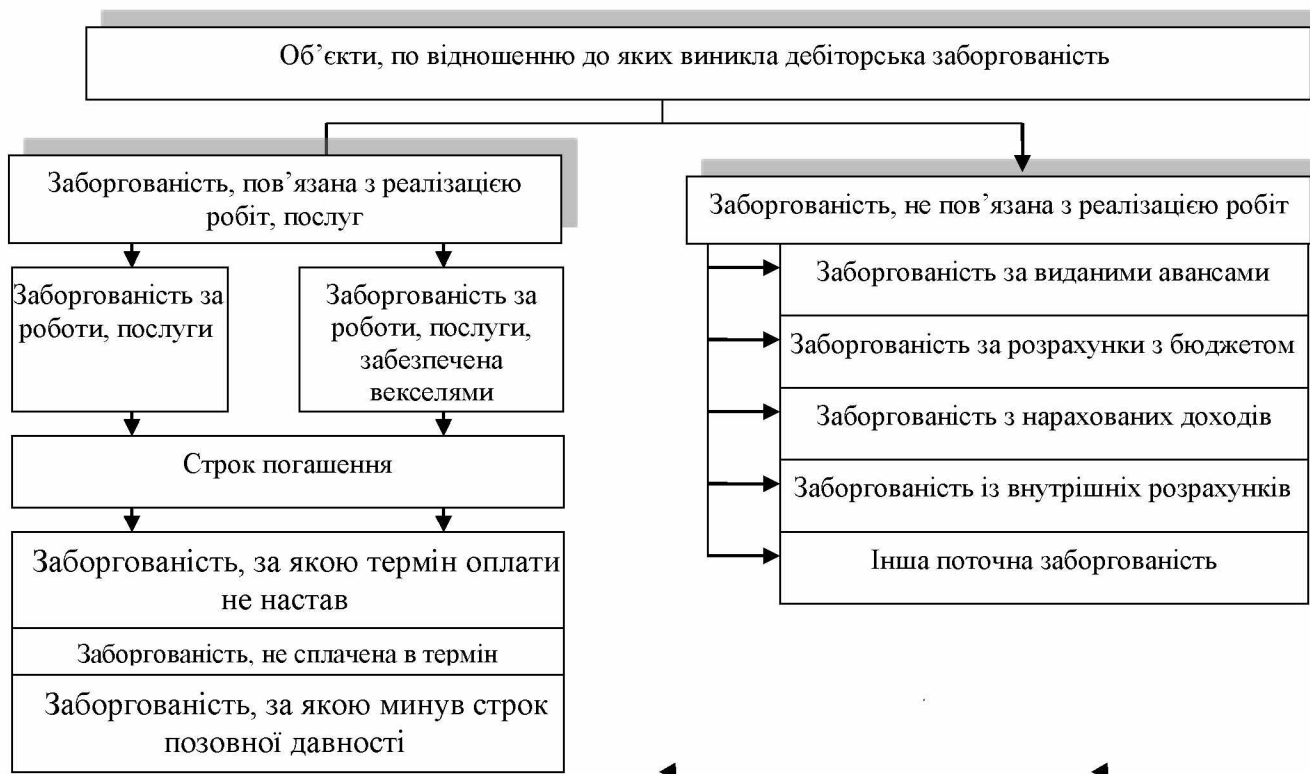

Рис. 1.3. Класифікація поточної дебіторської заборгованості

У НП(С)БО 10 визначено методи оцінки дебіторської заборгованості при зарахуванні її на баланс, на дату складання звітності та при списанні з балансу як безнадійної. Дебіторська заборгованість як складова елементу фінансової звітності має визнаватися і відображатися у звітності в сумі, яка визначається з урахуванням оцінки дебіторської заборгованості в поточному обліку [56]. Порівняння дебіторської заборгованості (за певними ознаках) за НП(С)БО та МСФЗ представлено у додатку А.1.

Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг і оцінюється за первісною вартістю [56].

У випадку відстрочення платежу з виникненням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів, що підлягають отриманню за товари, така різниця визнається

дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (відсотками) в період її нарахування.

У момент визнання монетарна заборгованість оцінюється за справедливою вартістю, основою для її визначення є ринкові ціни. Найголовнішим критерієм віднесення дебіторської заборгованості до тієї чи іншої групи є форма її погашення (рис. 1.4).

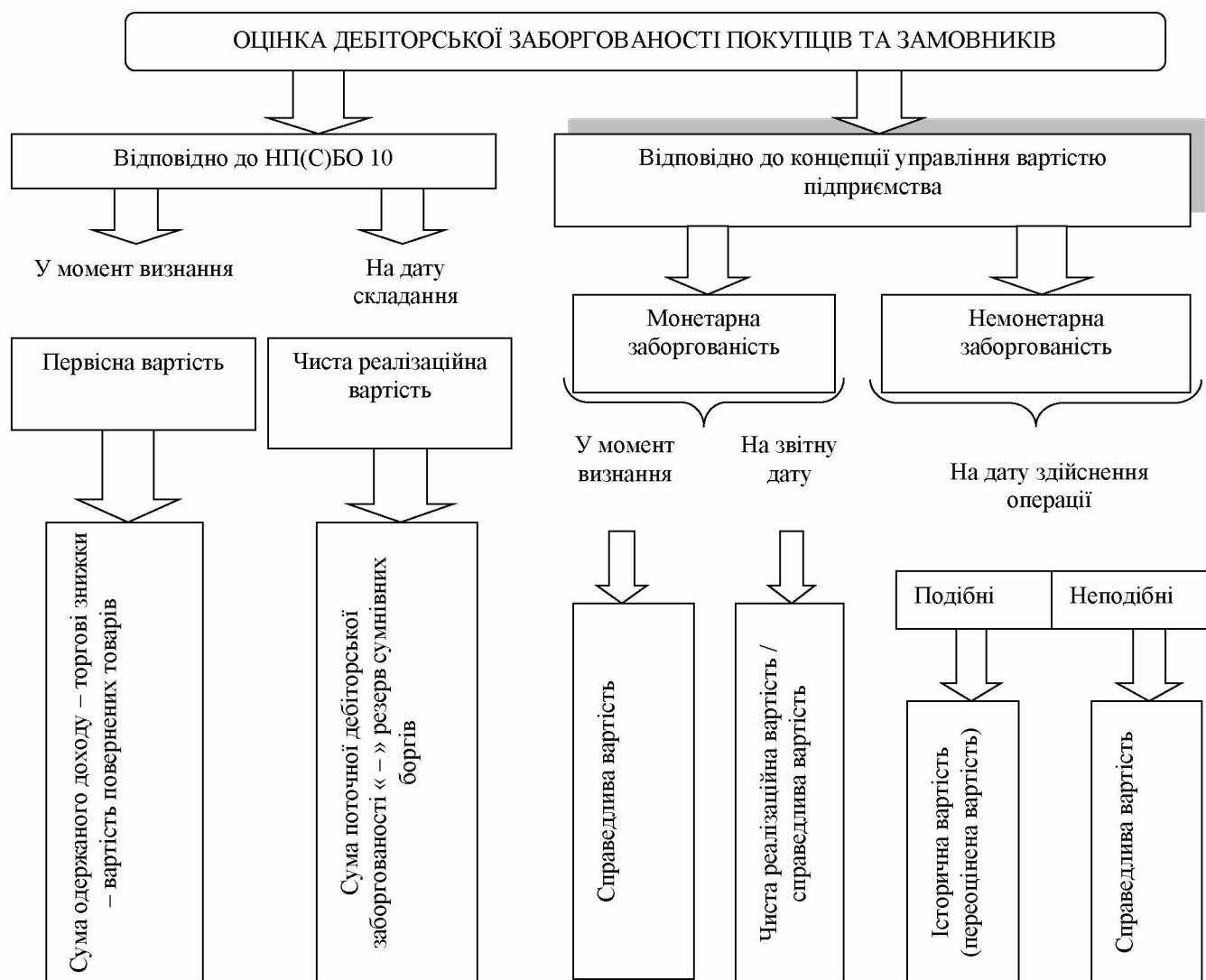

Рис. 1.4. Підхід до оцінки монетарної та немонетарної дебіторської заборгованості покупців та замовників

Резерв сумнівних боргів – рахунок бухгалтерського обліку резервів, що створюються на покриття поточної заборгованості покупців і замовників, яка, ймовірно, не буде погашена в майбутньому [50]. Резерв сумнівних боргів

формується підприємством на дату балансу. Одночасно величина резерву збільшує витрати звітного періоду [27].

Національною методологією обліку передбачається визначення резерву сумнівних боргів із застосуванням абсолютної суми сумнівної заборгованості або коефіцієнта сумнівності. За строками виникнення та ознаками впевненості у погашенні дебіторську заборгованість для розрахунку резерву сумнівних боргів можна поділити на групи (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Особливості відображення в обліку дебіторської заборгованості для розрахунку резерву сумнівних боргів

Назва	Визначення	Відображення в обліку
Нормальна (поточна) дебіторська заборгованість	Сума дебіторської заборгованості, яка виникає у ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу	Визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю
Нормальна (довгострокова) дебіторська заборгованість	Сума дебіторської заборгованості, яка не виникає у ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців з дати балансу	Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються проценти, відображається в балансі за теперішньою вартістю. Та частина довгострокової дебіторської заборгованості, що підлягає погашенню протягом 12 місяців з дати балансу, відображається на ту саму дату в складі поточної дебіторської заборгованості
Сумнівна дебіторська заборгованість	Поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є сумніви стосовно її повернення боржником	Класифікується за строками погашення, що минули, і встановлюється коефіцієнт сумнівності для кожної групи
Безнадійна дебіторська заборгованість	Поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності	Виключається з активів з одночасним зменшенням величини резерву сумнівних боргів. У разі недостатності суми нарахованого резерву сумнівних боргів безнадійна дебіторська заборгованість списується з активів на інші операційні витрати (п. 11 НП(С)БО 10)

За даними дослідження потрібно відзначити, що використання абсолютної суми сумнівної заборгованості є методом умовного визначення резерву та його використання буде доцільним лише у випадку існування ненавмисної

дебіторської заборгованості, тимчасові фінансові труднощі контрагентів, оскільки навмисна дебіторська заборгованість виникає внаслідок заздалегідь запланованих махінацій контрагентів та зумисної несплати за поставлені товари, виконані роботи чи надані послуги.

Отже, формування резерву сумнівних боргів є скоріше обов'язковою вимогою, ніж добровільною процедурою. Якщо є правила, то мають бути санкції за їх невиконання. ПКУ не передбачає штрафів за порушення правил формування резерву сумнівних боргів, у Кодексі про адміністративні правопорушення є низка санкцій, які можуть бути застосовані безпосередньо до посадових осіб підприємства [55]. Розглянемо їх детальніше в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Штрафні санкції за нестворення резерву сумнівних боргів або створення його з порушеннями

Вид порушень	Хто має право накладати штраф	Стаття Кодексу про адміністративні правопорушення	Розмір штрафу
Порушення встановленого порядку бухгалтерського обліку	Органи державного фінансового контролю	Ст. 1642	від 136 до 255 грн.
Повторно вчинені дії особою, на яку протягом року вже накладалося адміністративне стягнення за те саме порушення			від 170 до 340 грн
Викривлення показників фінзвітності (ненарахування або некоректне нарахування резерву сумнівних боргів)	Органи статистики	Ст. 1863	від 170 до 255 грн.
Повторно вчинені дії особою, на яку протягом року вже накладалося адміністративне стягнення за те саме порушення			від 255 до 340 грн
Порушення встановленого порядку податкового обліку	Органи державної податкової служби	Ст. 1631	від 85 до 170 грн.
Повторно вчинені дії особою, на яку протягом року вже накладалося адміністративне стягнення за те саме порушення			від 170 до 255 грн

Нормативно-правові документи з обліку розрахунків з покупцями та замовниками представлено у додатку А.2.

Приклад 1. Станом на 30.09.2022 ТОВ «Полтава - Сад» має поточну

дебіторську заборгованість: Контрагент ТОВ «Смарагд» - за поставлені товари у сумі 500 000 грн, термін оплати 30.09.2022;

Контрагент ТОВ «Садочок» - за реалізовану продукцію в сумі 120 000 грн, термін оплати 31.08.2022; Контрагент ТОВ «Паприка» - за здані роботи в сумі 500 000 грн, термін оплати 30.06.2022. У наказі про облікову політику визначено, що дебіторська заборгованість стає сумнівною, якщо термін прострочення оплати складає 90 календарних днів із дати, встановленої у договорі. Отже, на дату балансу (30.09.2022) нараховуємо в обліку РСБ в сумі 500 000 грн, оскільки лише заборгованість Контрагента «Паприка» відповідає критеріям сумнівності.

Приклад 2. Резерв сумнівних боргів як питома вага безнадійної заборгованості. Чистий дохід підприємства від реалізації продукції за III квартал 2022 року склав 1 000 000 грн. Залишок РСБ на 30.06.2022 - 50 000 грн. За три попередні роки чистий дохід склав 90 000 000 грн. Сума безнадійної заборгованості - 90 000 грн. Коефіцієнт сумнівності складає $90\,000\text{ грн} / 90\,000\,000\text{ грн} = 0,001$. Резерв сумнівних боргів за III квартал 2022 року $1\,000\,000\text{ грн} \times 0,001 = 1\,000\text{ грн}$. Залишок РСБ на 30.09.2022 року – $51\,000\text{ грн} = 50\,000 + 1\,000\text{ грн}$.

Закон від 15.03.2022 № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» вніс зміни до Цивільного кодексу щодо строків давності. Так, розділ «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу доповнено п. 19. Нова норма передбачає, що на період дії воєнного і надзвичайного стану продовжуються строки позовної давності.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Питанням організації обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками присвячені праці провідних вітчизняних та іноземних науковців.

Євлаш Т. О. здійснено аналіз документального забезпечення обліку

дебіторської заборгованості з розробкою пропозицій щодо їх удосконалення. Зокрема, на першому етапі автор виділив види заборгованості дебіторів з узагальненням первинних документів та облікових реєстрів; на другому – згруповано реєстри обліку з характеристиками їх призначення; третій – розкрито особливості складання Відомості 3.1; на четвертому – автор подав свою інтерпретацію Відомості 3.4.1 щодо рахунку 34; п'ятий етап показує алгоритм відображення інформації у фінансовій звітності з її узгодженням за Балансом та за Планом рахунків; на шостому – автор пропонує своє бачення структури Балансу, при цьому у 1 розділі активу Балансу розписано окремо рядки, які представляють субрахунки 181, 182, 183; на останньому етапі автор пропонує розширити інформацію у Примітках до фін звітності, зокрема подавати інформацію по розрахунках: за товари, роботи, послуги та інших поточних розрахунків, в т.ч. з підзвітними особами, за претензіями, з відшкодування завданих збитків, за позичками членам кредитних спілок, з іншими дебіторами (у т.ч. розрахунки з учасниками ПФГ). Автором виділено строки непогашення: до 12 міс., від 12 до 24 міс.; від 24 до 36 міс.; більше 36 місяців. Крім того, на думку автора необхідно вказати суму списаної безнадійної дебіторської заборгованості та пов'язаним сторонам [21, 22]. Аналіз досліджень щодо питань обліку та аналізу розрахунків з покупцями та замовниками представлено у додатку А.3.

Костюнік О. В. Розглядає основні неточності в обліку розрахунків за товарною дебіторською заборгованістю. Автор пропонує вести окремий субрахунок до рахунку 37, його назва «Розрахунки з факторингу». Крім того, автором зазначено, що на підприємствах України не використовується внутрішній контроль чи аудит заборгованості, незважаючи на його переваги, тому його пропозиція – створення відділу внутрішнього контролю. Також науковець виділяє один з шляхів удосконалення розрахунків – здійснення бухгалтером моніторингу та аналізу заборгованості для покращення ефективності контролю [31].

Меліхова Т. О. для удосконалення розрахунків з замовниками розробила

алгоритми документального забезпечення таких розрахунків в розрізі бюджетних установ, приватних юридичних осіб та населення. Крім того, автор запропонувала форму замовлення з зазначенням необхідних реквізитів, що на її думку, дасть можливість скоротити часові простори обробки замовлення [41].

Організації обліку дебіторської заборгованості повинна виконувати завдання щодо правильної та раціональної класифікації дебіторської заборгованості; обрання оптимального для підприємства методу створення резерву сумнівних боргів; складання графіку документообігу; обрання необхідних для розрахунків облікових реєстрів з вказанням відповідних виконавців; порядок здійснення контролю та відповідальних за нього в частині передачі вхідної інформації із реєстрів до її відображення в звітності. Шара Є. Ю. говорить, що для сучасності взаєморозрахунків підприємств доцільно створювати інформаційну базу заборгованості всіх хто приймає участь у розрахунках, зв'язати взаємні вимоги та зобов'язання в електронній формі для пошуку шляхів їх ліквідації, використовувати взаємозаліки, а якщо ці заходи не стануть дієвими вводити штрафні санкції за прострочування платежів [90].

Посилаєв В. В. погоджується з попереднім автором, доповнюючи ці напрями удосконаленням реєстрів обліку для достатньої інформації та переглядом алгоритму аналізу дебіторської заборгованості з метою уникнення проблем її оцінки [62].

Акт звірки взаєморозрахунків – це документ, який відображає стан залишків по розрахунках між двома партнерами, тобто хто кому і скільки винен та чи є розбіжності між двома сторонами. Як зазначає, Онищенко Віктор має містити: реквізити й дати документів, на основі яких проводилися розрахунки та виникла заборгованість; суми проведених розрахунків за даними обох сторін. Скільки за місяць (квартал) було заплачено й отриманого від контрагента. Тобто це обороти по рахунках та розраховані залишки заборгованості на дату звірки.

Для звірки необхідно вивести обороти та сальдо розрахунків з контрагентом. Зазвичай це рахунки: 361 (покупці), 371 (аванси видані), 377 (інші дебітори) – для дебіторської заборгованості; 631 (постачальники), 681 (аванси

отримані), 685 (інші кредитори) – для кредиторської заборгованості. Акт звірки розрахунків складаємо у 2-х екземплярах (примірниках), один залишається у дебітора, інший кредитору.

Неживенко А. П. говорить про проблему перекрученню інформації про дебіторську заборгованість і пропонує субрахунок 363 інтерпретувати як розрахунки з учасниками об'єднань підприємств. Сальдо за рахунком 363 автор рекомендує відображати у «Балансі (Звіті про фінансовий стан)» по рядку - заборгованість із внутрішніх розрахунків» [48].

Зазначає, Вікторія Величко, про проблему нарахування бонусів та відображення в обліку. Бонус - це: 1) додаткова винагорода, премія; 2) додаткова цінова знижка, яка надається постійним покупцям; 3) комісійна винагорода за надання послуги з купівлі або продажу товару.

При продажу товару, по якому відображається нарахування бонусу і підлягає отриманню повна вартість товару, – по Кт рахунка 70 відображається така сума повністю, без зменшення на суму нарахованого бонусу. При продажу товару, в оплату якого списується бонус, – по Кт 70 рахунка відображається вартість товару за вирахуванням бонусу. Собівартість товару і в першому, і в другому випадку відображається повністю по Дт рахунка 90. Якщо товар повністю оплачується за рахунок бонусів, то по Кт 70 нічого не відображають, але собівартість реалізації відображають у повному обсязі. Такий товар не буде вважатися безоплатно наданим, оскільки його вартість була сплачена нарахованими бонусами. Якщо покупець не скористався бонусами, і бонусна програма закінчилася, то таку суму просто списують із позабалансового рахунку.

Приклад. За умовами торговельної мережі, кожному покупцю при кожній покупці нараховується 2% від суми оплати, яку він зможе використати для сплати за товар, починаючи з другого дня протягом одного року. Покупець ТОВ «Полтава - Сад» придбав товар вартістю 1200,00 грн, у т.ч. ПДВ – 200,00 грн. Нараховані бонуси складуть: $1200 * 2\% = 24,00$ грн. Трохи згодом покупець прийшов до торговельної мережі і придбав товар вартістю 600,00 грн, у т.ч. ПДВ – 100,00 грн. Готівкою він заплатив суму $600,00 - 24,00 = 576,00$ грн. При цьому

йому знову був нарахований бонус: $576,00 * 2\% = 11,52$ грн.

Вікторія Величко зазначає, що сума наданих після дати реалізації знижок покупцям та інші суми, що підлягають вирахуванню з доходу, відображаються за Дт субрахунку 704 «Вирахування з доходу». При наданні знижки одночасно зменшується дебіторська заборгованість покупця, що відображається записом за Дт субрахунку 704 у кореспонденції з Кт, наприклад, субрахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями». За Кт субрахунку 704 відображається списання дебетових оборотів на рахунок 79 «Фінансові результати». Підприємства-продавці можуть надавати знижки не лише після дати реалізації, а й у момент реалізації товарів, що є характерним для підприємств роздрібною торгівлі. Якщо знижки надаються у мить продажу товарів, то вони не відображаються на рахунках бухгалтерського обліку, а підприємство-продавець відображає виручку від продажу товарів за Кт рахунку 702 «Дохід від реалізації товарів» уже з урахуванням наданих знижок.

Васільєва Л. М. говорить, що правильність організації обліку товарної дебіторської заборгованості напряму пов'язана з попередженням виникнення прострочених платежів. Тому в її завдання входить: визначення елементів облікової політики; достовірність інформації відображеної і обліку; визначення раціональних класифікаційних ознак; складання звітності про динаміку та структуру дебіторської заборгованості тощо [6].

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «XXXXXX» (далі – ТОВ «XXX») зареєстроване Виконкомом Полтавської міської Ради Розпорядженням № 46-8 від 09 червня 2000 р.

ТОВ «XXX» є самостійним господарюючим статутним суб'єктом, який має права юридичної особи та здійснює виробничу, науково-дослідницьку і комерційну діяльність з метою одержання відповідного прибутку, заснованим рішенням засновника на його власності з правом найняття робочої сили.

При здійсненні господарської діяльності ТОВ «XXX» керується Конституцією України, чинними Кодексами України, Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національними НП(С)БО, Статутом (додаток Б) та іншими чинними нормативно-правовими актами України.

Місцезнаходження Товариства: 38751, Полтавська область, Полтавський район, с. Розсошенці, вулиця Облачна, будинок 1.

Засновниками ТОВ «XXX» є XXXXXXXXXXXX з розміром статутного внеску 3080 грн (22 %) та XXXXXXXXXXXX – 10920 грн (78 %).

ТОВ «XXX» знаходиться в лісостеповій зоні. Ґрунти родючі, переважно чорноземи. У лісостеповій зоні переважає підтип типових чорноземів, що мають 6 – 9 % гумусу, найбільшу потужність (до 1,5 м) і найбільшу родючість. Чорноземна зона найбільш освоєна, у ній вирощуються всі районовані сільськогосподарські культури, особливо ефективно ці ґрунти використовуються під зернові високої якості, соняшник, цукровий буряк.

Метою діяльності ТОВ «XXX» є виробництво товарної с/г продукції, її переробки і реалізація, насичення ринку якісними товарами та послугами, інші види господарської діяльності для отримання прибутку.

Предметом діяльності ТОВ «XXX» є:

- товарне виробництво, заготівля, переробка і зберігання, реалізація і транспортування с/г продукції;
- вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур;
- вирощування зернових, технічних та решти культур не віднесених до інших класів рослинництва;
- вирощування інших однорічних і дворічних культур;
- виконання будівельних, монтажних, ремонтних, транспортних та інших робіт, надання послуг населенню та суб'єктам підприємницької діяльності;
- ремонт та технічне обслуговування с/г техніки, машин і обладнання;
- розробка та освоєння технологій по переробці сировини і відходів власного виробництва, корисних копалин тощо;
- фінансово-кредитна, облікова та інша діяльність, пов'язана із залученням і використанням грошових коштів;
- інша діяльність, що не суперечить чинному законодавству.

ТОВ «XXX» має відокремлене майно, може від свого імені набувати прав і нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем в суді, арбітражному суді, а також має самостійний баланс, розрахунковий рахунок в банку, печатку зі своїм найменуванням.

Управління ТОВ «XXX» здійснює його засновник XXXXXXXXX. Всі рішення засновника є обов'язковими для виконання працівниками ТОВ «XXX», крім випадків, якщо це рішення суперечить чинному законодавству.

Майно ТОВ «XXX» формується за рахунок грошових коштів засновників, прибутків, одержаних від виробничої та комерційної діяльності господарства, а також інших надходжень і власності засновника. ТОВ «XXX» користується земельними ділянками, наданими в оренду, має право надавати і передавати підприємствам, установам, організаціям і громадянам обмінювати, здає в оренду, надає у тимчасове користування, належне йому на праві власності, майно.

Джерелом формування майна ТОВ «XXX» є: майно (майнові права), передане йому засновниками у власність, як вклад до статутного капіталу;

доходи ТОВ «XXX» від реалізації продукції (товарів, послуг); надходження від продажу (здачі в оренду, найом, суборенду тощо) майна; кредити банківських та інших установ; капітальні вкладення; інші джерела, не заборонені законодавчими актами України.

ТОВ «XXX» самостійно: визначає облікову політику підприємства; обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з додержанням єдиних засад, встановлених цим чинним законодавством, та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних; розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів; затверджує правила документообороту і технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку; може виділяти на окремий баланс філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, які зобов'язані вести бухгалтерський облік, з наступним включенням їх показників до фінансової звітності підприємства.

Важливим елементом облікової політики у ТОВ «XXX» є створення підходів до обліку дебіторської заборгованості та відображення її у фінансовій звітності (додаток В).

При цьому враховують, що сформована підприємством облікова політика щодо дебіторської заборгованості досить суттєво впливає на величину показників фінансового стану та результати діяльності підприємства.

Наведемо основні напрямки формування облікової політики щодо дебіторської заборгованості, які повинні бути висвітлені в наказі про облікову політику (рис. 2.1).

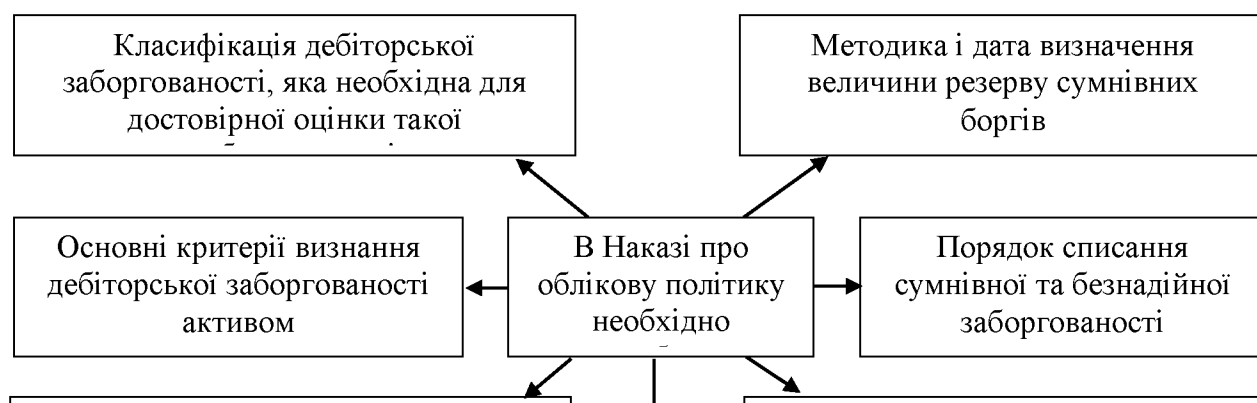

Рис. 2.1. Основні аспекти з обліку дебіторської заборгованості при формуванні
Наказу про облікову політику підприємства

Основними завданнями бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями і замовниками ТОВ «XXX» є: своєчасне і правильне оформлення операцій по розрахунках; контроль над дотриманням форм розрахунків, встановлених в договорах; своєчасна звірка розрахунків з дебіторами для виключення простроченої заборгованості; організація передачі інформації з облікових реєстрів до центральної бухгалтерії (головному бухгалтеру) для її відображення в звітності.

В результаті проведених досліджень теоретичних та практичних аспектів формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість можна зробити висновок про те, що в наказі про облікову політику підприємства необхідно відображати інформацію щодо неї як в частині методології обліку, так і в організаційній частині.

2.2. Синтетичний та аналітичний облік дебіторської заборгованості за товарними операціями

Відображення розрахункових операцій з покупцями та замовниками в

системі рахунків бухгалтерського обліку здійснюється на підставі господарських договорів та первинних документів, що засвідчують факт здійснення господарської операції. У ТОВ «ХХХ» взаємовідносини з контрагентами починають з укладанням юридичних договорів на продаж або придбання товарів, продукції, а також підяду на надання послуг або виконання робіт (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Поняття, основні моменти та етапи укладання договору

Розглянемо детальніше документальне оформлення розрахунків з покупцями, замовниками та іншими дебіторами. Яким саме документом повинна оформлятися господарська операція наведено в табл. 2.3.

Рис. 2.3. Первинні документи з обліку дебіторської заборгованості

Накладна є основою для оприбуткування товарно-матеріальних цінностей підприємством - одержувачем, а також одночасно є підґрунтям для списання їх у підприємства - відправника. Накладна є підставою для дозволу на вивіз із території постачальника продукції, а також для їх обліку (рис. 2.4).

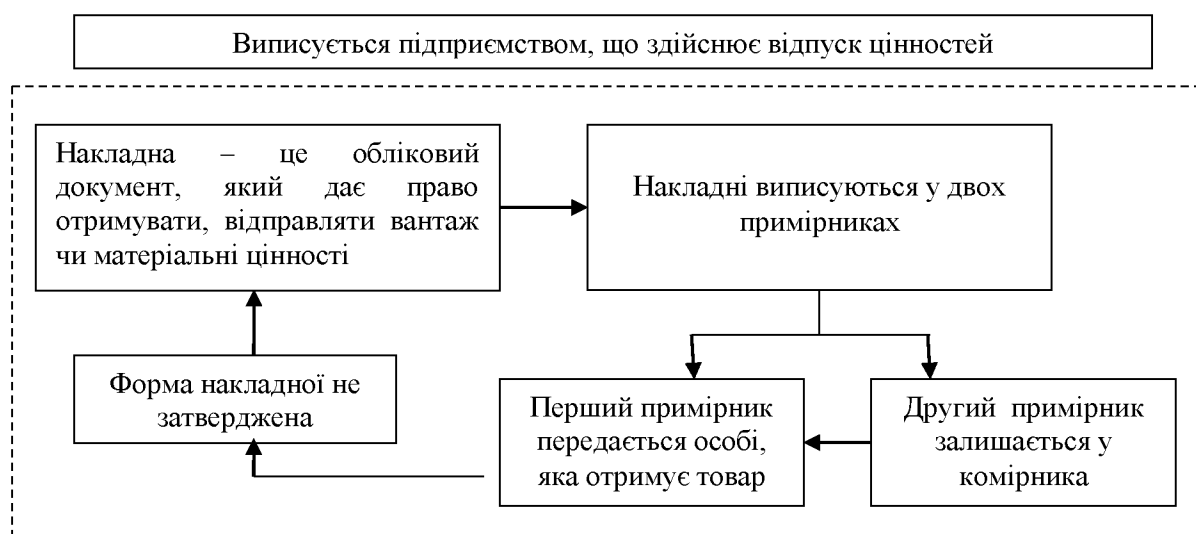

Рис. 2.4. Основні аспекти первинного документу Накладна
У разі доставки продукції покупцеві автотранспортом постачальника або

транспортних організації, продавець оформляє товарно-транспортну накладну. При виконанні робіт (будівельних, ремонтних та ін.) у договорі на їх виконання також відображення зобов'язання замовника щодо прийняття виконаних робіт, порядку й термінів їх оплати. Прийнята робота має бути оформлена актом відповідної форми, який підписується представником замовника і виконавця або комісією, з обов'язковим посвідченням підписів представників печаткою замовника і виконавця. Товарно-транспортна накладна – це складний комбінований первинний документ, який містить три розділи: у першому розділі зазначається відомості про вантаж; другий розділ містить інформацію про вантажно-розвантажувальні роботи; третій розділ складається з інших відомостей (рис. 2.5).

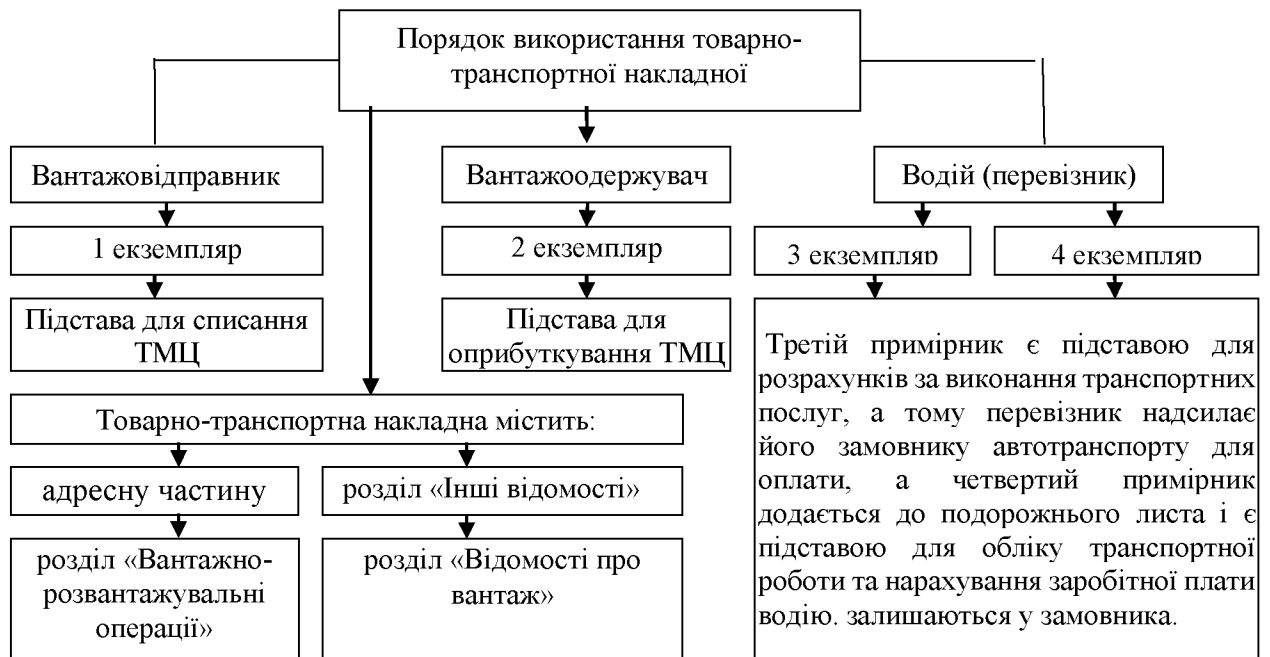

Рис. 2.5. Порядок використання товарно-транспортної накладної

Платники податку на додану вартість разом з первинними документами на відвантаження продукції покупцю виписують податкову накладну і відповідним чином її реєструють (додаток Г).

Облік товарної дебіторської заборгованості ТОВ «XXX» веде, використовуючи рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» (рис. 2.6).

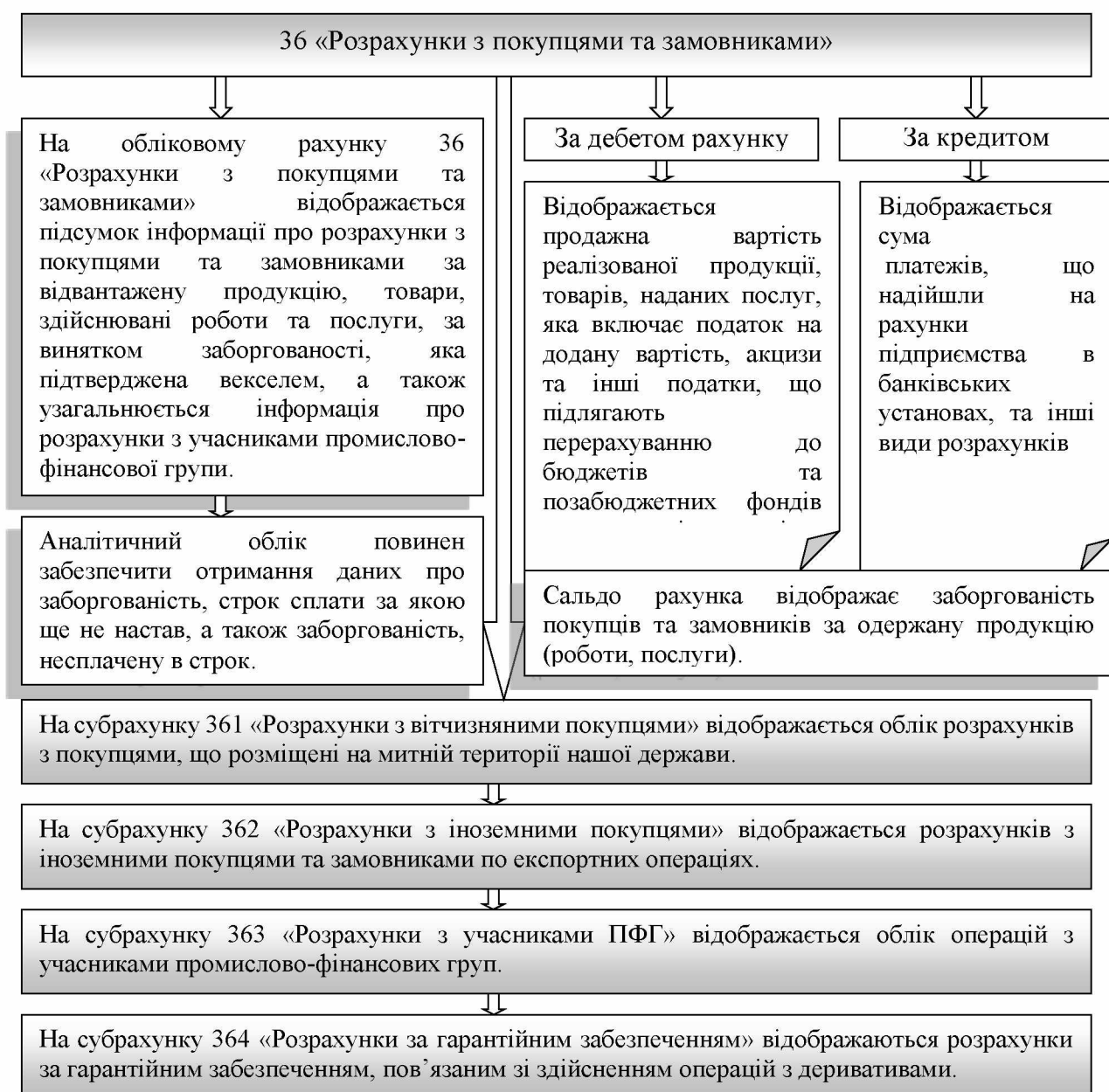

Рис. 2.6. Призначення та побудова рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»

Схема обліку розрахунків з покупцями та замовниками представлено у додатку Е.

Аналітичний облік у ТОВ «ХХХ» налагоджений таким чином, щоб своєчасно надавати керівникам структурних підрозділів необхідну повну та правдиву інформацію про стан розрахунків з боржниками з метою оптимізації її обсягу та забезпечення своєчасного погашення (додаток Ж).

З цієї метою суб'єкти господарювання можуть вести картки аналітичного

обліку на кожного боржника або накопичувальну відомість будь-якої форми. Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками проводиться для кожного покупця та замовника, за кожним рахунком, поданим на оплату, за кожну операцію (рис. 2.7).

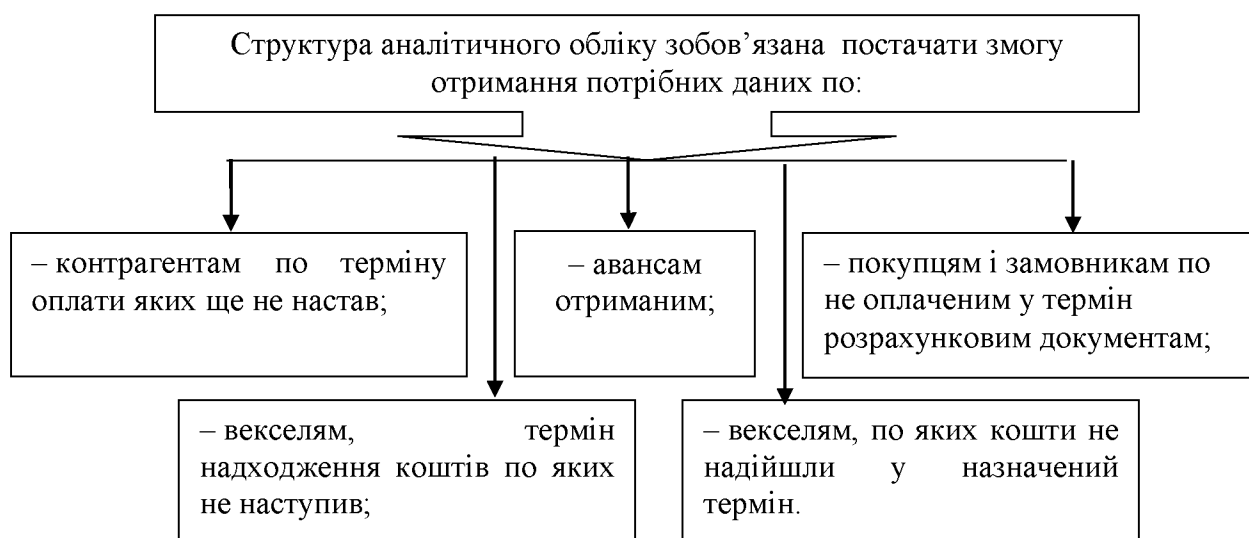

Рис. 2.7. Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками

Порядок відображення операцій з обліку розрахунків з покупцями та замовника з наступною оплатою їхньої вартості покупцями наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з покупцями та замовниками з наступною оплатою

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
	Дебет	Кредит	
Реалізовано готову продукцію (зерно кукурудзи) / надано послуги (послуги по обробці земельних ділянок) за контрактною вартістю	361	701, 703	12000,00
Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	701 / 703	641	2000,00
Списана собівартість реалізованої продукції / послуг	901/903	27/23	8000,00
Перераховано ПДВ до Державного бюджету	641	411	2000,00
Надійшла на поточний рахунок оплата від покупця	311	361	12000,00
Списано дохід (кредитове сальдо субрахунку 701 / 703) на фінансові результати підприємства	701/703	791	10000,00
Списано витрати на фінансові результати	791	901/903	8000,00

Якщо договором передбачена попередня оплата покупцем, використовується субрахунок 681 «Розрахунки за авансами одержаними».

Типова кореспонденція рахунків при попередній оплаті покупцями вартості продукції, товарів, робіт, послуг наведена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з покупцями та замовниками при попередній оплаті покупцями вартості продукції, товарів, робіт, послуг

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
	Дебет	Кредит	
Надійшла передоплата від покупця	311	681	6000,00
Відображене податкове зобов'язання з ПДВ	643	641	1000,00
Відвантажено продукцію або послуги через деякий час, списано їх собівартість	901, 903	27, 23	4100,00
Відображено реалізацію продукції	361	701, 703	6000,00
Списано ПДВ	701, 703	643	1000,00
Списано на фінансовий результат:			
собівартість реалізованої продукції	791	901, 903	4100,00
дохід від реалізації	701, 703	791	5000,00

Приклад. ТОВ «XXX» згідно з підписаним договором з є ТОВ «Агросервіс» на будівництво будівлі виробничого призначення одержало аванс у сумі 84000 грн. Наприкінці місяця ТОВ «Агросервіс» пред'явлено рахунок за виконаний обсяг будівельних робіт на суму 60000 грн і в наступному місяці – за другий етап будівельних робіт – на суму 72000 грн з урахуванням податку на додану вартість. Зазначені операції відображаються такими проводками (табл. 2.3).

Основна ціль здійснення розрахунків з покупцями на ТОВ «XXX» - максимально наблизити момент передачі продукції або послуг і коштів; для постачальників - найбільш можливий проміжок часу між моментом отримання товарів, робіт, послуг і оплати за них; для банків - розрахунки в таких формах, які забезпечують надання додаткових послуг і, таким чином, приносять додатковий прибуток банку. З цього випливає, що головна ціль системи розрахунків є виконання зобов'язань учасників, шляхом обрання оптимального часу для всіх суб'єктів між датами передачі товарів або робіт та коштів із гарантованим рівнем надійності (додаток Д).

**Відображення розрахункових операцій за авансами одержаними на
рахунках бухгалтерського обліку ТОВ «ХХХ»**

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн
	дебет	кредит	
Надійшов аванс від ТОВ «ХХХ» за будівельні роботи	31	681	84000
Відображена сума податкових зобов'язань	643	641	14000
Виконані будівельні роботи за договором для ТОВ «ХХХ» з будівництва першого етапу будівлі виробничого призначення			
- на фактичну вартість	903	23	52000
- на договірну вартість	361	703	60000
Відображені розрахунки за податковими зобов'язаннями з ПДВ	703	643	10000
Відображена згідно з актом вартість виконаних будівельних робіт на завершальному етапі:			
- на фактичну вартість	903	23	56000
- на договірну вартість	361	703	72000
Відображені розрахунки за податковими зобов'язаннями з ПДВ	703	643	12000
Здійснено залік частини суми заборгованості за виконані роботи на суму отриманого авансу від ТОВ «ХХХ»	681	361	84000
Надійшла оплата від ТОВ «ХХХ» за виконані будівельні роботи у рахунок остаточного розрахунку	311	361	48000
Відображена сума податкових зобов'язань	643	641	8000

У бухгалтерському обліку позитивні курсові різниці зараховуються на рахунок 714, а негативні валютні різниці зараховуються на рахунок 945.

Створення РСБ є обов'язковим практично для всіх підприємств, в обліку яких значиться поточна дебіторська заборгованість. Виняток становлять: бюджетні організації та підприємства, які складають фінансову звітність відповідно до МСФЗ, і суб'єкти малого підприємництва (єдиноподатники 3 групи) та мікропідприємництва. Вони своє рішення щодо того, формувати чи не формувати РСБ, фіксують у наказі про облікову політику.

На рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» відображається облік резервів за сумнівною дебіторською заборгованістю, за якими існує ризик невиконання зобов'язань (рис. 2.8). Нарахування резерву відображається у складі інших операційних витрат підприємства.

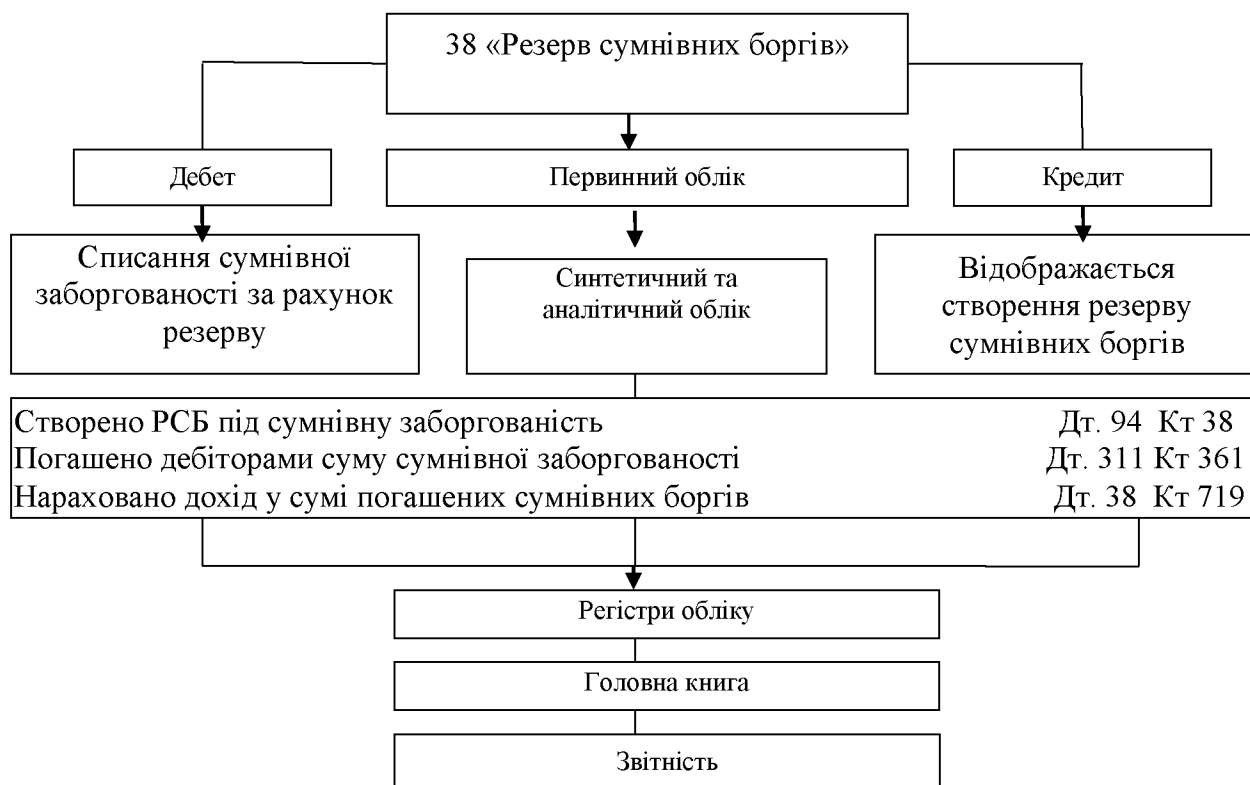

Рис. 2.8. Організація обліку резерву сумнівних боргів на підприємстві

Підприємства, що ведуть облік витрат із застосуванням рахунків класу 9, відносять суму нарахованого резерву на субрахунок 944 «Сумнівні та безнадійні борги», із застосуванням рахунків класу 8 – на субрахунок 84 «Інші операційні витрати». Розмір резерву сумнівних боргів визначається виходячи з платоспроможності окремих боржників або на основі класифікації дебіторської заборгованості. Рахунок пасивний, тобто залишок на ньому може бути лише кредитовим. Первинним документом для нарахування резервів є Розрахунок бухгалтерії та Бухгалтерська довідка. Це сприяє формуванню достовірної інформації про розрахунки з покупцями та замовниками в частині витрат на здійснення продажу, виконання замовлення та наданих покупцям (замовникам) знижок. Отже, синтетичний та аналітичний облік дебіторської заборгованості є невід’ємною частиною раціональної організації бухгалтерського обліку.

Розрахунки з покупцями та підрядниками потрібно проводити за договором або із вибором конкретних документів розрахунків. Спосіб ведення розрахунків вибирається окремо для кожного договору. Загальна схема обліку розрахунків з контрагентами на ТОВ «XXX» представлено на рис. 2.9.

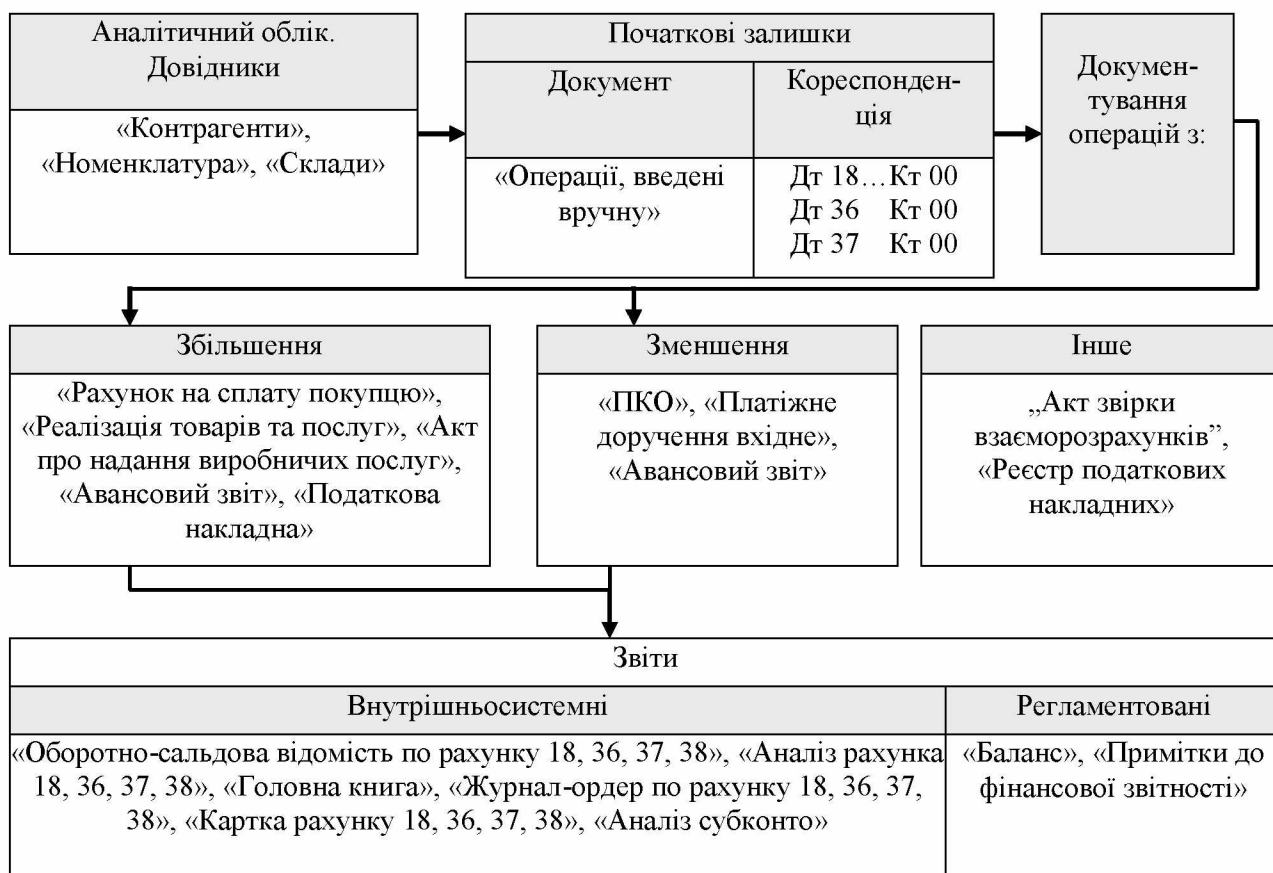

Рис. 2.9. Послідовність автоматизації обліку контрагентів з використанням програмного продукту «1С: Підприємство 8.2»

Для організації вхідної інформації з обліку розрахунків з покупцями та замовниками використовуються довідники. Для введення даних про покупців формується довідник «Контрагенти». Для цього відкриваємо список контрагентів ТОВ «XXX»: Основна діяльність – Контрагенти. Список контрагентів загальний для всіх організацій, облік господарської діяльності яких ведеться в інформаційній базі. Структура довідника представлено на рис. 2.10.

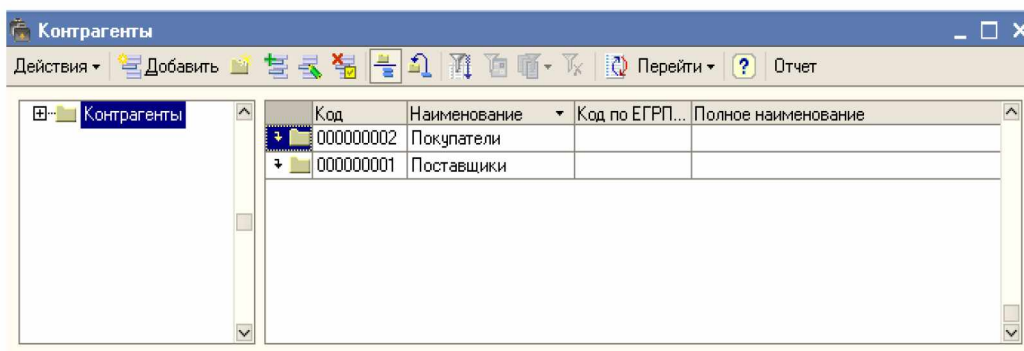

Рис. 2.10. Структура довідника «Контрагенти»

Для кожного контрагента потрібно сформувати відомості як мінімум про

один договір, оскільки саме в договорі зазначаються умови співпраці з партнером. У списку договорів є один договір з найменуванням «Основний договір» і виглядом договору «З покупцем». Для цього необхідно загрузити форму Договір контрагента для зміни відомостей про договір з контрагентом (рис. 2.11).

Рис. 2.11. Порядок формування інформації про договір з контрагентом

Наступні групи та інші елементи у довіднику «Номенклатура» на досліджуваному підприємстві (рис. 2.12) створюються аналогічно до довідника «Контрагенти».

Рис. 2.12. Структура довідника «Номенклатура»

Отже, основними стандартними звітами у програмі «1С:Бухгалтерія 8.2» є: «Аналіз рахунку» – надає інформацію про обороти рахунків з іншими рахунками

за обраний період, а також про сальдо на початок та кінець періоду; «Картка рахунку» – представлено усі проведення по досліджуваному рахунку. В картці також показані залишки на початок і кінець звітнього періоду, обороти за звітний період і залишки після кожного проведення; «Оборотно-сальдова відомість по рахунку» – містить інформацію про обороти за дебетом і кредитом рахунків упродовж цього періоду; «Журнал-ордер по рахунку»; «Головна книга по рахунку». Вихідні машинограми представлено у додатку К.

Невід’ємним елементом всієї системи бухгалтерського обліку та заключною стадією облікового процесу, що обумовлює згрупувати показники виступає бухгалтерська звітність. Вимоги до складання фінансової звітності містить НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Елементи, зміст та статті фінансової звітності визначаються згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Важливість фінансової звітності полягає в тому, що вона є джерелом інформації про результати господарсько-фінансової діяльності підприємства (рис. 2.13).

Порядок їх заповнення регулюється Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності (наказ Мінфіну № 433 від 28.03.2013 р.). У ТОВ «ХХХ» підписується фінансова звітність керівником і головним бухгалтером. Звітний період - календарний рік.

Баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов’язання і власний капітал. Основною формою звітності для відображення доходів, витрат та фінансових результатів є Звіт про фінансові результати – складова квартальної і річної фінансової звітності підприємств. У Звіті про фінансові результати відображаються відрахування на створення резерву сумнівних боргів і суми списаної безнадійної дебіторської заборгованості відповідно до п.11 НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

Зміни в дебіторській заборгованості, пов’язані з операційною та інвестиційною діяльністю, відображаються у Звіті про рух грошових коштів, який складається за даними балансу та первинного обліку.

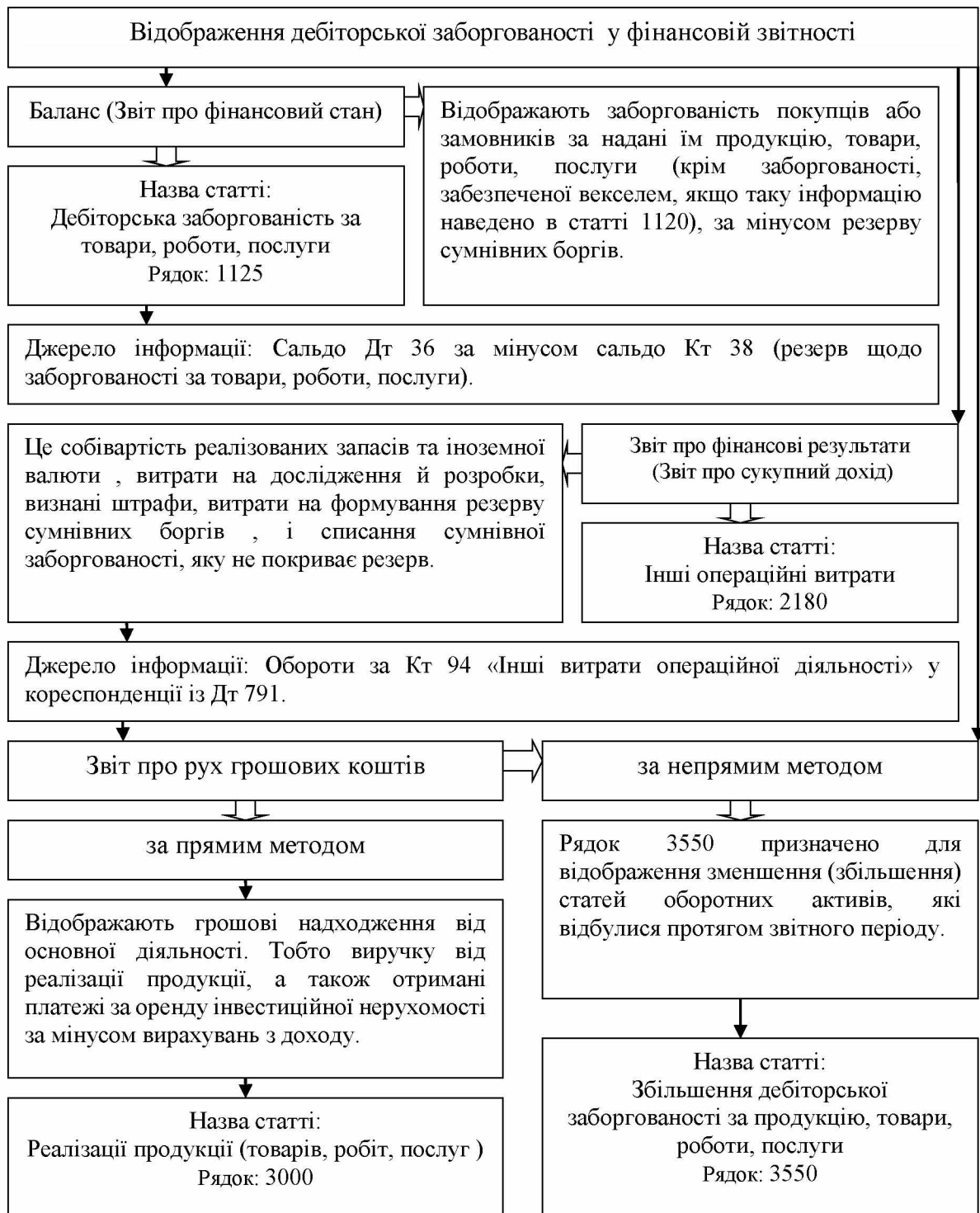

Рис. 2.13. Відображення інформації про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності

Примітки до фінансових звітів – це сукупність показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію та обґрунтованість статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (рис. 2.14).

Рис. 2.14. Розкриття інформації щодо дебіторської заборгованості у Примітках до фінансової звітності

Отже, фінансова звітність на ТОВ «XXX» району є заключним етапом облікового циклу і складається на підставі даних обліку для задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів.

2.3. Податкові аспекти обліку розрахунків з покупцями та замовниками

За даними з податкових реєстрів України підприємство ТОВ «XXX», перебуває на обліку в органах доходів та зборів, зафіксовано що по реєстру «Дізнайся більше про свого бізнес-партнера» на 07.06.2022 не має податкового боргу, Дійсне свідоцтво ПДВ в реєстрі платників ПДВ і Відсутня реєстрація в Реєстрі неприбуткових установ та організацій. Оподаткування операцій з продажу продукції сільськогосподарського виробництва регламентується податковим Кодексом України. Так, юридичні особи, зареєстровані у

встановленому порядку, є платниками податку на додану вартість. Податковий Кодекс України визначає коло юридичних осіб, які реєструються платниками ПДВ в обов'язковому та добровільному порядку. Дані про платників податку вносяться до реєстру платників податку.

Відповідно до п. 185.1 ПКУ «об'єктом оподаткування є:

- операції платників податку з постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України;
- постачання послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України;
- ввезення товарів на митну територію України;
- вивезення товарів за межі митної території України;
- постачання послуг з міжнародних перевезень пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським і річковим та авіаційним транспортом».

В процесі постачання продукції, товарів, виконання робіт та надання послуг у платника податку на додану вартість виникає податкове зобов'язання зі сплати ПДВ. Згідно з п. 187 ПКУ податкове зобов'язання зі сплати ПДВ виникає за першою з подій - або на дату отримання коштів від покупця, або на дату відвантаження товарів, продукції, виконання робіт та послуг.

Базу оподаткування ПДВ визначають відповідно до п. 188 ПКУ. При цьому, базою оподаткування операцій з реалізації продукції, товарів, робіт та послуг є їх контрактна вартість з урахуванням загальнодержавних податків та зборів. Слід зауважити, що база оподаткування не може бути нижчою ціни, за яку було придбано товари, роботи та послуги, а при реалізації продукції власного виробництва – не нижче звичайних цін.

Ставки податку визначаються ст. 193 ПКУ на рівні 20 %, 0 % та 7%. Відповідно до Закону № 3656 було змінено ставку ПДВ дл 14 % для сільськогосподарських товаровиробників при реалізації великої рогатої худоби, свиней, пшениці, жита, ячменю, вівса, кукурудзи, бобів сої, насіння льону, насіння свиріпи та ріпаку, насіння соняшнику, насіння та плодів інших олійних

культур, цукрових буряків крім операцій з ввезення на митну територію України товарів, визначених у пункті 197.18 статті 197 ПКУ.

Але відповідно до Закону № 1600 від 1.07.2021 р. з 1 серпня 2021 року відновлено ставку ПДВ на рівні 20 % для таких видів сільськогосподарської продукції:

- 0102 (велика рогата худоба, жива);
- 0103 (свині, живі), 0104 10 (вівці живі);
- 0401 (в частині молока незбираного);
- 1002 (жито), 1004 (овес), 1204 00 (насіння льону, подрібнене або неподрібнене);
- 1207 (насіння та плоди інших олійних культур, подрібнені або неподрібнені), 1212 91 (цукрові буряки).

Решта сільськогосподарської продукції оподатковується за ставкою 14 %.

Одночасно з виникненням податкового зобов'язання з ПДВ продавець повинен скласти податкову накладну в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації у порядку, визначеному законодавством, кваліфікованого електронного підпису уповноваженої платником особи та зареєструвати її в Єдиному реєстрі податкових накладних у встановлений термін. Обов'язкові реквізити, що мають бути відображені у податковій накладній, визначені п. 201.1 ПКУ.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРНИМИ

ОПЕРАЦІЯМИ

3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Важливою є побудова адекватної системи показників оцінки, які всебічно характеризують ефективність використання усіх видів ресурсів, ефективність політики ціноутворення, ефективність політики формування та використання прибутку.

Фінансовий стан підприємства - поняття дуже широке. Для характеристики його в економічній літературі використовуються певні критерії. Одним з таких критеріїв є прибутковість підприємства, яка залежить від доходів та витрат ТОВ «ХХХ».

Доходи підприємства пов'язані з його економічними витратами та мають значну кількість форм виявлення, серед яких: валовий дохід - виручка, що її одержало підприємство від реалізації продукції і яка вимірюється як добуток ціни одиниці та кількості продукції; бухгалтерський прибуток - валовий дохід за вирахуванням зовнішніх витрат.

Підприємець, як власник підприємства, отримує дохід, який можна визначити, як факторний дохід, що складається з двох частин.

По-перше, підприємець виконує функції підприємницького ресурсу: комбінація ресурсів, інновації і т. ін.; і повинен отримати за це винагороду, якою є безумовна заробітна плата, або нормальний прибуток - плату за підприємницький ресурс, який підприємець використовує у власному бізнесі, її вартість - це не отримана ним заробітна плата менеджера.

По-друге, підприємець є власником капіталу і повинен отримати дохід як

річну ставку процента. Отже, дохід підприємця - це сума нормального прибутку і процента на капітал.

Інформаційною основою аналізу доходів ТОВ «XXX» є інформація фінансової звітності: «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)». Аналіз складу, структури і динаміки доходів ТОВ «XXX» відображено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Структура і динаміка доходів ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр.

Види доходів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення 2021 р. (+,-) до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	абсо- лютне, тис. грн	відносне, %
Чистий дохід від основної операційної діяльності	95394	88,1	228679	99,1	363548	99,7	+268154	У 3,8 р.
Інші операційні доходи	12564	11,6	2077	0,9	1185	0,3	-11379	-90,6
Доходи фінансової діяльності	312	0,3	-	-	-	-	-312	-100
Інші доходи	1	0,0	-	-	23	0,0	+22	У 23 р.
Усього	108271	100,0	230756	100,0	364756	100,0	+256485	У 3,4 р.

Отже, у 2021 році 99,7 % доходів становить чистий дохід від основної операційної діяльності (товарів, робіт, послуг), 0,3 % – доходи від іншої операційної діяльності.

За період 2019 - 2021 рр. сума доходів від основної операційної діяльності зросла на 268 млн. 154 тис. грн або у 3,8 рази. Доходи від іншої операційної діяльності характеризуються зниженням на 11 млн. 379 тис. грн, або на 90,6 %. Дохід від інвестиційної діяльності зріс на 22 тис. грн, або у 23 рази, а від фінансової зменшився на 312 тис. грн або на 100 %. Ілюстративне зображення динаміки доходів діяльності досліджуваного підприємства представлено на рис 3.1. В цілому у динаміці досліджуваних років доходи ТОВ «XXX» збільшились у 2021 році порівняно з 2019 роком на 256 млн. 485 тис. грн або у

3,4 рази.

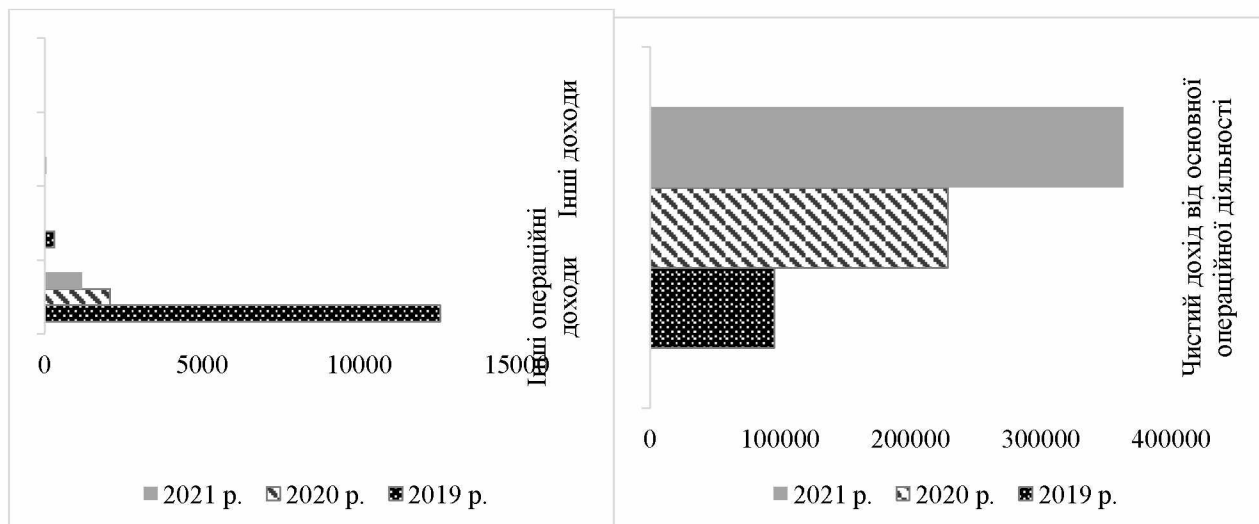

Рис. 3.1. Ілюстративне зображення динаміки доходів діяльності ТОВ «XXX» за 2019-2021 рр., тис. грн

Аналіз витрат складу, динаміки та структури витрат ТОВ «XXX» представлено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Динаміка та структура витрат і відрахувань
ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр.**

Види витрат і відрахувань	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	74095	79,8	185117	87,0	178138	89,6	+104043	У 2,4 р.
Адміністративні витрати	5023	5,4	6239	2,9	6853	3,4	+1830	+36,4
Витрати на збут	1681	1,8	4585	2,2	7702	3,9	+6021	У 4,6 р.
Інші операційні витрати	7393	8,0	13979	6,6	1598	0,8	-5795	-78,4
Фінансові витрати	4532	4,9	2770	1,3	4500	2,3	-32	-0,7
Інші витрати	161	0,2	-	-	-	-	-161	-100
Усього витрат	92885	100,0	212690	100,0	198791	100,0	+105906	У 2,1 р.

Аналіз витрат ТОВ «XXX» показав, що у 2021 р. порівняно з 2019 р. їх сума збільшилась на 105 млн. 906 тис. грн або у 2,1 рази. Зросла сума собівартості

реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) на 104 млн. 43 тис. грн або у 2,4 рази. Зменшилась сума інших операційних витрат на 5 млн. 795 тис. грн, або на 78,4 %. Знизилась сума втрат від інвестиційної діяльності на 161 тис. грн або на 100 %.

Також зростання відмічено по сумі адміністративних витрат на 1 млн. 830 тис. грн, або на 36,4 %, витратах на збут на 6 млн. 21 тис. грн, або у 4,6 рази. Зниження відмічено по сумі фінансових на 32 тис. грн або на 0,7 %.

Ілюстративне зображення структури витрат діяльності ТОВ «XXX» представлено на рис. 3.2.

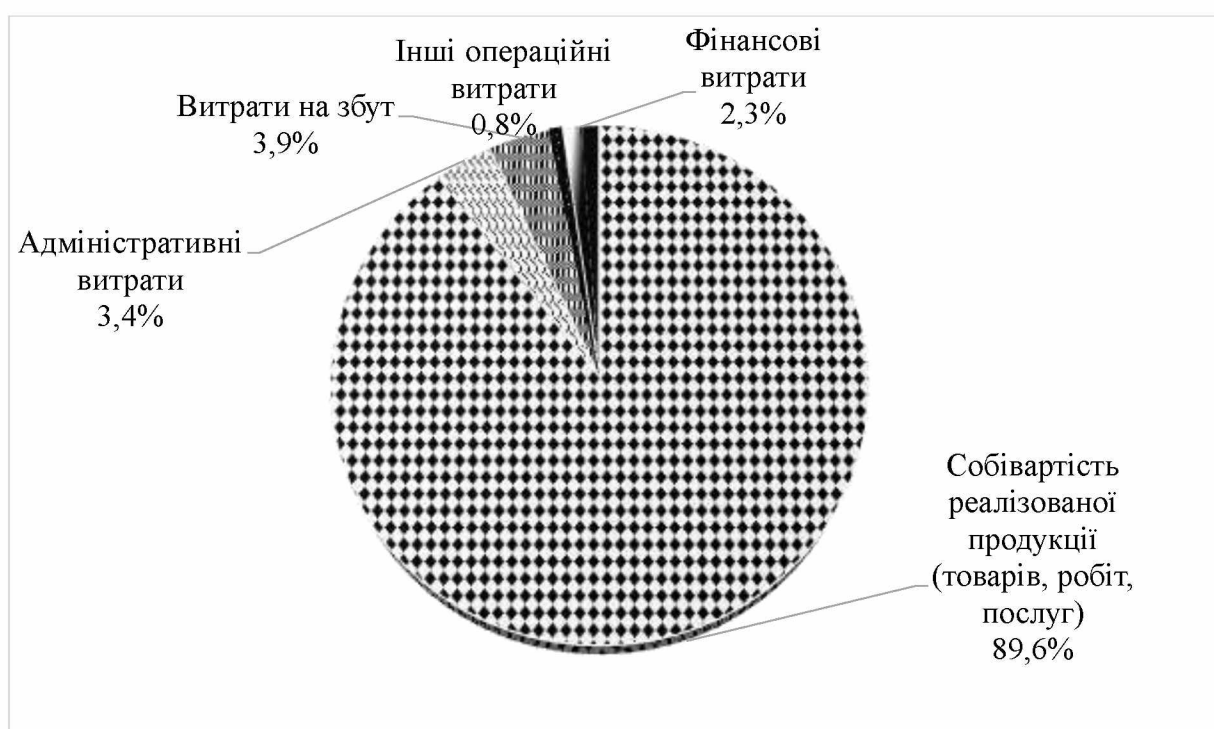

Рис. 3.2. Ілюстративне зображення структури витрат діяльності ТОВ «XXX» станом на 2021 р., %

Як показують дані рис. 3.2 у структурі витрат ТОВ «XXX» переважає частка собівартості реалізації, її значення зросло з 79,8 % у 2019 році до 89,6 % у 2021 р.

Основним джерелом інформації для аналізу фінансового стану є бухгалтерський баланс ТОВ «XXX». Його значимість настільки важлива, що аналіз фінансового стану називають аналізом балансу.

Бухгалтерський баланс достатньо характеризує господарську діяльність,

фінансовий стан ТОВ «XXX», і при ретельному аналізі показників користувачі можуть виявити позитивні чи негативні тенденції явищ і процесів, що відбуваються на підприємстві.

Аналіз майна ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр. починається з аналізу складу, структури та динаміки загального капіталу (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Динаміка та структура майна ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр.
(станом на кінець року)**

Види активів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Майно – всього	388899	100,0	509478	100,0	720236	100,0	+331337	+85,2
1. Необоротні активи	173893	44,7	233399	45,8	278850	38,7	+104957	+60,4
1.1. Основні засоби	126566	32,5	125767	24,7	216008	30,0	+89442	+70,7
2. Оборотні активи	215006	55,3	276079	54,2	436705	60,6	+221699	У 2 р.
2.1. Запаси	122688	31,5	138580	27,2	178498	24,8	+55810	+45,5
2.1.1. Виробничі запаси	19859	5,1	43225	8,5	35014	4,9	+15155	+76,3
2.1.2. Незавершене виробництво	41465	10,7	58001	11,4	95967	13,3	+54502	У 2,3 р.
2.1.3. Готова продукція та товари	61364	15,8	37354	7,3	47517	6,6	-13847	-22,6
2.2. Поточна дебіторська заборгованість	85376	22,0	126944	24,9	227157	31,5	+141781	У 2,7 р.
2.3. Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	8	0,0	239	0,0	326	0,0	+318	У 40,8 р.
2.4. Витрати майбутніх періодів	40	0,0	40	0,0	40	0,0	x	X
2.5 Інші оборотні активи	6894	1,8	10276	2,0	30684	4,3	+23790	У 4,4 р.
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	-	-	-	-	4681	0,6	+4681	X

Аналіз майнового стану показав, що у 2021 році вартість майна ТОВ «XXX» порівняно з 2019 роком зросла на 331 млн. 337 тис. грн або на 85,2 %. Вартість необоротних активів, яка представлена основними засобами, збільшилась на 104 млн. 957 тис. грн, або на 60,4 %.

Вартість оборотних активів ТОВ «XXX» збільшилась у 2021 році порівняно з 2019 роком на 221 млн. 699 тис. грн, або у 2 рази.

Зростання відмічено у вартості запасів на 55 млн. 810 тис. грн, або на 45,5 % які представлені виробничими запасами та готовою продукцією та товарами. Підвищення відмічено по вартості поточної дебіторської заборгованості на 141 млн. 781 тис. грн, або у 2,7 рази. Також зростання відмічено по вартості грошових коштів та поточних фінансових інвестицій на 318 тис. грн, або у 40,8 рази. Вартість інших оборотних активів збільшилась на 23 млн. 790 тис. грн, або у 4,4 рази. Вартість витрат майбутніх періодів протягом 2019 - 2021 рр. не змінилась та становить у 2021 році 40 тис. грн.

Вартість необоротних активів, утримуваних для продажу зросла у 2021 році на 4 млн. 681 тис. грн.

У структурі майна ТОВ «ХХХ» за 2019 - 2021 рр. переважає питома вага оборотних активів – 55,3 %, 54,2 % та 60,6 %.

Динаміка та структура джерел формування капіталу ТОВ «ХХХ» відображено у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Динаміка та структура джерел формування капіталу
ТОВ «ХХХ» за 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
А	1	2	3	4	5	6	7	8
Капітал – всього	388899	100,0	509478	100,0	720236	100	+331337	+85,2
1. Власний капітал	157900	40,6	175969	34,5	341934	47,5	+184034	У 2,2 р.
1.1. Зареєстрований капітал	14	0,0	14	0,0	14	0,0	х	Х
1.2. Нерозподілений прибуток	157884	40,6	175953	34,5	341918	47,5	+184034	У 2,2 р.
2. Зобов'язання і забезпечення	230999	59,4	333509	65,5	378302	52,5	+147303	+63,8
2.1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	3685	0,9	3416	0,7	3416	0,5	-269	-7,3

Продовж. табл. 3.4

А	1	2	3	4	5	6	7	8
2.2. Поточні зобов'язання і забезпечення	227314	58,5	330093	64,8	374886	52,1	+147572	+64,9

2.2.1. Поточна кредиторська заборгованість	105319	27,1	149753	29,4	144696	20,1	+39377	+37,4

Аналіз даних табл. 3.4 показав, що загальна сума капіталу досліджуваного підприємства у 2021 р. збільшилась порівняно з 2019 р. на 331 млн. 337 тис. грн або на 85,2 %. Сума власного капіталу підприємства зросла на 184 млн. 34 тис. грн або у 2,2 рази, за рахунок зареєстрованого капіталу та нерозподіленого прибутку. Сума зобов'язань та забезпечень ТОВ «XXX» у 2021 році порівняно з 2019 роком збільшилась на 147 млн. 303 тис. грн, або на 63,8 % за рахунок суми поточних зобов'язань та забезпечень, які представлені поточною кредиторською заборгованістю.

У структурі пасивів ТОВ «XXX» протягом 2019 - 2021 року переважає питома вага зобов'язань і забезпечень – 59,4 %, 65,5 % та 52,5 %.

Проведемо аналіз показників фінансової стійкості ТОВ «XXX», використовуючи дані табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Показники фінансової стійкості ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр.

Показники	Нормативне значення	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+; -) 2021 р. до 2019 р.
А	Б	1	2	3	4
Показники структури джерел формування капіталу					
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,406	0,345	0,475	+0,069
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	<0,5	0,594	0,655	0,525	-0,069
Коефіцієнт фінансового ризику	<1	1,463	1,895	1,106	-0,357
Коефіцієнт фінансової стабільності	>1	0,684	0,528	0,904	+0,220
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Зниження	0,023	0,019	0,010	-0,013
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	Зниження	0,016	0,010	0,009	-0,007
Коефіцієнт поточних зобов'язань	Підвищення	0,984	0,990	0,991	+0,007

Продовж. табл. 3.5

А	Б	1	2	3	4
Показники стану оборотних активів					

Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0,5	-0,101	-0,326	0,184	+0,286
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	>0,1	-0,074	-0,208	0,144	+0,219
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	>0,5	-0,130	-0,414	0,353	+0,484
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Підвищення	-0,001	-0,004	0,005	+0,006
Показники стану основного капіталу					
Коефіцієнт майна виробничого призначення	Підвищення	0,483	0,446	0,482	-0,001
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	Підвищення	0,325	0,247	0,300	-0,026
Коефіцієнт нагромадження амортизації	Зниження	0,351	0,414	0,348	-0,004
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	Підвищення	1,236	1,183	1,566	+0,330

Результати виконаних розрахунків (табл. 3.5) свідчать про незадовільний рівень фінансової стійкості ТОВ «XXX» за показниками структури джерел формування капіталу. Так, значення коефіцієнта фінансової автономії вказує на те, що на кінець 2021 року частка власного капіталу у валюті балансу становить 47,5 %. Це на 6,9 % більше порівняно з 2019 роком. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу ТОВ «XXX» відповідно зменшився з 0,594 до 0,525, та все ж свідчить про високий рівень фінансової залежності підприємства від кредиторів.

За коефіцієнтом фінансового ризику в 2019 році на 1 грн власного капіталу ТОВ «XXX» припадало 1,46 коп. позикового капіталу, а в звітному – 1,11 коп. У цілому динаміка показників 1.1-1.4 табл. 3.5 свідчить про зростання рівня фінансової стійкості, та все ж її рівень є незадовільним для ТОВ «XXX».

Зниження коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів з 0,023 до 0,010 показує незначне зниження залежності ТОВ «XXX» від довгострокових зовнішніх джерел фінансування. Значення коефіцієнтів довгострокових та поточних зобов'язань характеризують структуру позикового капіталу ТОВ «Мега Менеджмент Проект», в якій частка довгострокових зобов'язань і забезпечень зменшилася з 0,016 до 0,009, а поточних зобов'язань і

забезпечень відповідно збільшилася з 98,4 % до 99,1 %, що в цілому негативно впливає на оцінювання фінансової стійкості ТОВ «XXX».

Коефіцієнт маневреності власного капіталу ТОВ «XXX» зріс у 2019 році з - 0,101 до 0,184 у 2021 р., та не відповідає нормативному значенню ($> 0,1$). На кінець звітного року 18,4 % власного капіталу ТОВ «XXX» було вкладено в оборотні активи.

Про низький рівень забезпеченості ТОВ «XXX» власними оборотними коштами у 2021 році свідчать значення коефіцієнтів забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами та забезпеченості запасів власними оборотними коштами. На кінець 2021 року фактичний рівень першого з них перевищує нормативне значення у 0,044 пункти, а другого – є нижче на 0,147 пункти.

Значення коефіцієнта маневреності власних оборотних коштів ТОВ «XXX» показує, що на кінець 2021 року серед власних оборотних активів грошові кошти становили лише 0,5 %. Позитивною тенденцією є зростання цього показника з - 0,001 у 2019 році до 0,005 у 2021 році.

Коефіцієнт майна виробничого призначення ТОВ «XXX» майже не змінився (зменшився з 0,483 до 0,482 пункти), тому з погляду забезпеченості активами основної виробничо-господарської діяльності (основними засобами, запасами) ТОВ «XXX» має задовільну фінансову стійкість.

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів ТОВ «XXX» зменшився з 0,325 до 0,300, що показує негативну динаміку зниження частки основних засобів досліджуваного підприємства у валюті балансу. Коефіцієнт нагромадження амортизації знизився з 0,351 до 0,348. Рівень зношеності основних засобів і нематеріальних активів ТОВ «XXX» є низьким і спостерігається покращення функціонального стану необоротних активів досліджуваного підприємства.

За динамікою коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів ТОВ «XXX» підвищило рівень забезпеченості необоротних засобів оборотними коштами. Якщо в 2019 році на 1 грн необоротних активів припадало

1,24 грн оборотних, то в звітному – 1,57 грн. Отже, за переважною більшістю відносних показників ТОВ «XXX» є фінансово нестійким із задовільною динамікою. Використаємо дані табл. 3.6 для оцінки платоспроможності ТОВ «XXX» систему показників, які мають назву коефіцієнтів ліквідності.

Таблиця 3.6

**Показники оцінки ліквідності та платоспроможності
ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр.**

Показники	Норматив- не значення	Роки			Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.
		2019	2020	2021	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	0,000	0,001	0,001	+0,001
Проміжний коефіцієнт покриття	>0,7	0,406	0,416	0,689	+0,283
Загальний коефіцієнт покриття	≥1,5	0,946	0,836	1,165	+0,219
Коефіцієнт платоспроможності	≥0,1	0,000	0,001	0,001	+0,001
Коефіцієнт критичної ліквідності	≥0,8	0,676	0,676	0,530	+0,139

Станом на 2021 рік коефіцієнт абсолютної ліквідності є нижче нормативного на 0,199 пункти, тобто використавши грошові кошти підприємства не мало змогу погасити поточні зобов'язання (на 1 грн поточних зобов'язань припадало 0,001 грн грошових коштів). Проміжний коефіцієнт покриття є нижче нормативного у 2021 році на 0,011 пункти. Розрахований показник показав, що відповідно на 1 грн поточних зобов'язань припадало відповідно до 2021 року 0,68 грн (при нормативі $\geq 0,7$). Загальний коефіцієнт покриття є нижче нормативного протягом 2021 року. На 1 грн поточних зобов'язань у 2021 р. припадає 1,16 грн оборотних активів (при нормі $\geq 1,5$).

3.2. Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості за товарними операціями

Ресурсний та економічний потенціал суб'єктів господарювання, в тому

числі і ТОВ «ХХХ» залежить від фінансових умов та можливостей. На величину оборотного капіталу впливає динаміка кредиторської та дебіторської заборгованості, що відображається і на економічному потенціалі господарств.

Нестабільність теперішності економічної ситуації пов'язана з ризиком несплати або невчасної оплати рахунків, що приводить до появи дебіторської і кредиторської заборгованостей. Тому аналіз в цій ситуації є актуальним і дослідженням його методики займалися науковці.

Кручак Л. В. досліджувала передусім сутність категорій «дебіторська заборгованість», «кредиторська заборгованість», оскільки з ними пов'язана діяльність суб'єктів господарювання. Автор розрахувала п'ять таблиць, що ілюструють динаміку, структуру двох видів заборгованості, провела їх порівняння з описом висновків. На її думку, заходи прискорення повернення дебіторської заборгованості повинні бути пов'язані з оцінкою фінансового стану замовників, покупців, своєчасна фіксація господарських операцій у розрахункових документах, впровадження вексельної форми оплати тощо.

Кручак Л. В. для проведення аналізу виділено низку показників: а) коефіцієнт оборотності; б) тривалість періоду погашення; в) питома вага в загальному обсязі оборотних активів; г) частка сумнівної заборгованості в сумі аналізованої дебіторської заборгованості, визначається як їх відношення у %; д) співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості у коефіцієнті.

Аналіз дебіторів, на думку Гнатенко Є. П., повинен проводитися з використанням оцінки: а) їх платоспроможності; б) рівня і динаміки коефіцієнтів ліквідності; в) заборгованості в розрізі термінів її виникнення; г) співвідношення сум дебіторської і кредиторської заборгованості; д) коефіцієнта, який показує яка сума дебіторської заборгованості припадає на 1 грн кредиторської.

Гнатенко Є. П. і Прокопенко Т. Ю. узагальнили чинні нормативні акти, що регулюють облік дебіторської заборгованості, а також її аналіз.

Гнатенко Є. П. і Лебедик А. М. узагальнили принципи, яких необхідно дотримуватися: порівняння з середньогалузевими та підприємств цієї ж галузі; врахування циклічності діяльності; розробляти баланс між кредиторською

заборгованістю і дебіторською тощо.

Отже, метою оцінки дебіторської заборгованості - аналіз динаміки, складу, структури, комплексна оцінка дебіторської заборгованості, визначення непогашеної заборгованості за попередні періоди, вплив дебіторської заборгованості на фінансовий стан.

Завдання аналізу дебіторської заборгованості представлено на рис. 3.3.

Рис. 3.3. Завдання аналізу дебіторської заборгованості

Джерела інформації для аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «XXX»: «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)».

Оцінка дебіторської заборгованості ТОВ «XXX» здійснюється через вивчення: складу, динаміки і структури дебіторської заборгованості; впливу факторів на заборгованість даного типу; порівняльного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості.

Загальні етапи аналізу дебіторської заборгованості за товарними операціями ТОВ «XXX» представлено на рис. 3.4.

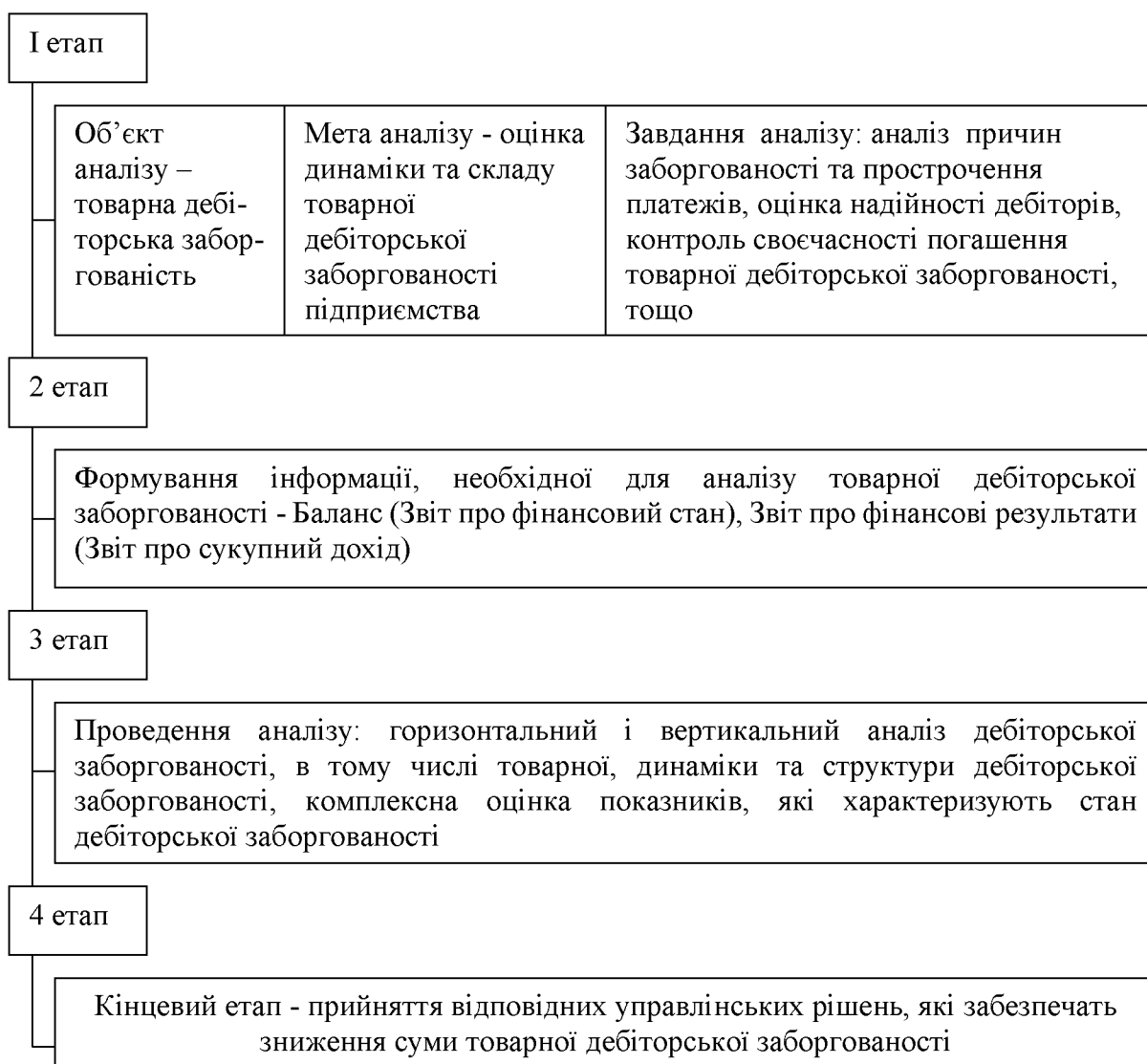

Рис. 3.4. Етапи аналізу товарної дебіторської заборгованості

Аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «XXX» проведемо з урахуванням зазначених етапів.

Підготовчий етап характеризується збором, систематизацією, групуванням вихідної інформації та розрахунком проміжних показників. Другий етап є аналітичним, тут відбувається аналітична обробка інформації з використанням аналітичних таблиць. На заключному етапі в сформовані аналітичні таблиці вносяться основні показники, що характеризують дебіторську заборгованість.

За допомогою аналітичних таблиць проаналізуємо динаміку, структуру дебіторської заборгованості ТОВ «XXX» (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

**Динаміка та структура дебіторської заборгованості
ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види дебіторської заборгованості	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Дебіторська заборгованість за продукцію	38881	45,5	47741	37,6	90348	39,8	+51467	У 2,3 р.
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								
За виданими авансами	8058	9,4	35172	27,7	62945	27,7	+54887	У 7,8 р.
З бюджетом	1	0,0	362	0,3	1097	0,5	+1096	У 1097 р.
Інша поточна дебіторська заборгованість	38436	45,0	43669	34,4	72767	32,0	+34331	+89,3
Всього	85376	100,0	126944	100,0	227157	100,0	+141781	У 2,7 р.

Аналіз табл. 3.7 та рис. 3.5 показав, що сума дебіторської заборгованості ТОВ «XXX» у 2021 році порівняно з 2019 роком збільшилась на 141 млн. 781 тис. грн або у 2,7 рази.

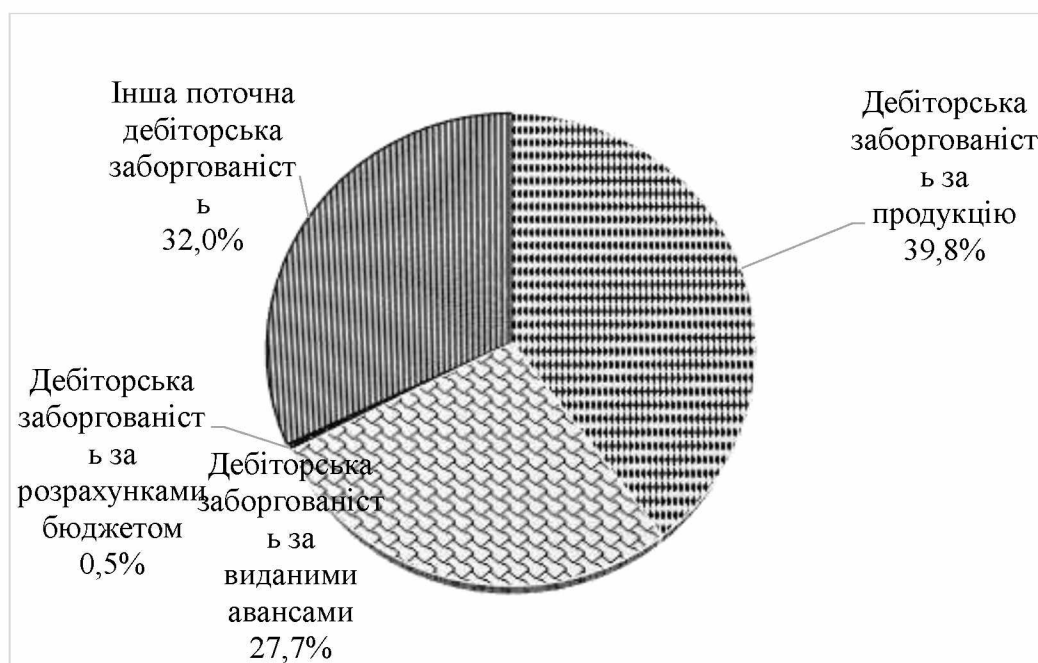

Рис. 3.5. Структура дебіторської заборгованості ТОВ «XXX» станом на кінець 2021 р., %

Зокрема, за рахунок суми іншої поточної дебіторської заборгованості, яка

зросла на 34 млн. 331 тис. грн, або на 89,3 %, за розрахунками з бюджетом, що зросли на 1 млн. 96 тис. грн та за виданими авансами на 54 млн. 887 тис. грн, або у 7,8 рази. Збільшення відмічено по заборгованості за продукцію ТОВ «ХХХ» на 51 млн. 467 тис. грн, або у 2,3 рази.

У структурі дебіторської заборгованості (рис. 3.5) протягом досліджуваних років переважає частка товарної дебіторської заборгованості – 45,5 %, 37,6 % та 39,8 %.

Використавши дані фінансової звітності досліджуваного підприємства проаналізуємо динаміку та структуру поточних зобов'язань ТОВ «ХХХ» у табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Динаміка та структура зобов'язань та забезпечень ТОВ «ХХХ» за 2019 - 2021 рр. (станом на кінець року)

Види зобов'язань	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. Довгострокові зобов'язання	3685	3,4	3416	2,2	3416	2,3	-269	-7,3
2. Поточні зобов'язання, в т.ч. за:	105319	96,6	149753	97,8	144696	97,7	+39377	+37,4
довгостроковими зобов'язаннями	19368	18,4	15726	10,5	2644	1,8	-16724	-86,3
товари, роботи, послуги	74462	70,7	115537	77,2	93807	64,8	+19345	+26,0
розрахунками з бюджетом	768	0,7	4293	2,9	24884	17,2	+24116	У 32,4 р.
розрахунками зі страхування	353	0,3	359	0,2	397	0,3	+44	+12,5
розрахунками з оплати праці	1876	1,8	1364	0,9	2222	1,5	+346	+18,4
одержаними авансами	8492	8,1	12474	8,3	20742	14,3	+12250	У 2,4 р.
Всього:	109004	100,0	153169	100,0	148112	100,0	+39108	+35,9

У 2021 р. порівняно з 2019 р. сума довгострокових зобов'язань зменшилась на 269 тис. грн, або на 7,3 %.

У 2021 р. порівняно з 2019 р. сума поточних зобов'язань зросла на 39 млн.

377 тис. грн або на 37,4 %. У складі поточних зобов'язань зниження відмічено за довгостроковими зобов'язаннями на 16 млн. 724 тис. грн або на 86,3 %. Зростання відмічено по таким складовим: сумі заборгованості за товари, роботи та послуги на 19 млн. 345 тис. грн або на 26 %, за розрахунками з бюджетом на 24 млн. 116 тис. грн, або у 32,4 рази. Збільшення відмічено за розрахунками за страхуванням на 44 тис. грн та за розрахунками з оплати праці на 346 тис. грн, або на 18,4 %. Аналізуючи структуру поточної заборгованості, можна зробити висновок, що протягом досліджуваних років переважає частка заборгованості за товари, роботи та послуги – відповідно 70,7 %, 77,2 % та 64,8 %.

Продовженням аналізу стану заборгованості на підприємстві є порівняльний аналіз дебіторської і кредиторської заборгованості з метою дотримання стабільності фінансового стану. Для порівняльного аналізу розглянемо дані табл. 3.9 та графічне зображення динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «ХХХ» за 2019 – 2021 рр. (рис. 3.6).

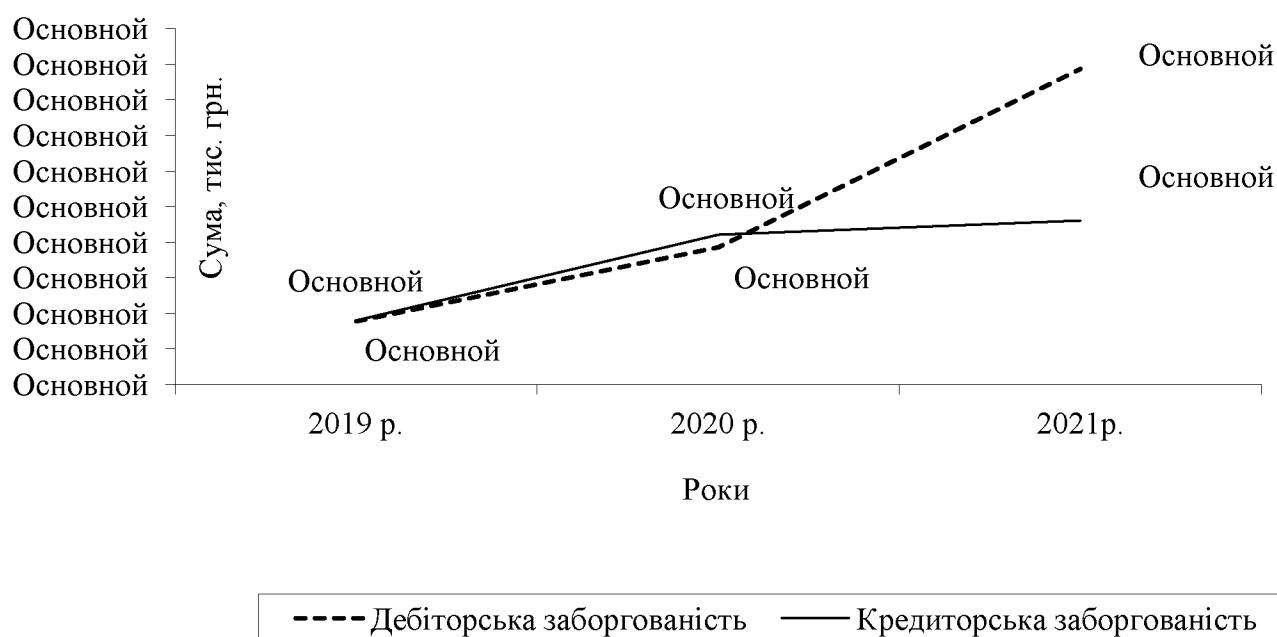

Рис. 3.6. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості
ТОВ «ХХХ» за 2019 – 2021 рр., тис. грн

Таблиця 3.9

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості

ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр., тис. грн
(станом на кінець року)

Види заборгованості	Дебі- торська	Креди- торська	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
2019 р.				
За товари, роботи та послуги	38881	74462	-	+35581
За виданими авансами	8058	-	+8058	-
З бюджетом	1	768	+1	+767
Зі страхування	-	353	-	+353
З оплати праці	-	1876	-	+1876
За одержаними авансами	-	8492	-	+8492
Інша заборгованість	38436	-	+38436	-
Всього	85376	85951	-	+575
2020 р.				
За товари, роботи та послуги	47741	115537	-	+67796
За виданими авансами	35172	-	+35172	-
З бюджетом	362	4293	-	+3931
Зі страхування	-	359	-	+359
З оплати праці	-	1364	-	+1364
За одержаними авансами	-	12474	-	+12474
Інша заборгованість	43669	-	+43669	-
Всього	126944	134027	-	+7083
2021 р.				
За товари, роботи та послуги	90348	93807	-	+3459
За виданими авансами	62945	-	+62945	-
З бюджетом	1097	24884	-	+23787
Зі страхування	-	397	-	+397
З оплати праці	-	2222	-	+2222
За одержаними авансами	-	20742	-	+20742
Інша заборгованість	72767	-	+72767	-
Всього	227157	142052	+85105	-

Отже, протягом 2019 та 2020 рр. переважає кредиторська заборгованість над дебіторською відповідно на 575 тис. грн та 7 млн. 83 тис. грн. У 2021 році дебіторська заборгованість переважає над кредиторською на 85 млн. 105 тис. грн.

На підставі аналізу динаміки дебіторської заборгованості підприємства і складеного прогнозу її стану керівники приймають рішення щодо стратегії кредитної політики підприємства, основні складові якої такі: період кредитування, стандарти кредитоспроможності, політика інкасації.

Отже, у загальній сумі заборгованості заборгованість за товари, роботи, послуги має найбільшу питому вагу, тому в процесі аналізу цей вид заборгованості аналізується окремо.

Важливе значення має значення співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, адже показує вилучений із обороту грошовий капітал та залучений капітал як джерела фінансування поточних платежів. Дане співвідношення показує ступінь покриття кредиторської заборгованості вимогами на користь підприємства. Якщо співвідношення = 1, це є нормальним станом розрахунків. Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості по товарними операціям (K_m) характеризує відношення розрахунків за придбану, поставлену продукцію, виконані роботи чи послуги:

$$K_k = \frac{ДЗ_{\Pi}}{КЗ_{\Pi}}, \quad (3.1)$$

де $ДЗ_{\Pi}$ – дебіторська заборгованість за товари, послуги за певний період,

$КЗ_{\Pi}$ – кредиторська заборгованість за товари, послуги за певний період.

Розрахунок коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості по товарними операціями ТОВ «XXX» представимо у вигляді табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Розрахунок коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за товарними операціями ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2021 р. (+;-) до 2019 р.	
	2019	2020	2021	абсолютне	відносне, %
Дебіторська заборгованість за товари, послуги, тис. грн	38881	47741	90348	+51467	У 2,3 р.
Кредиторська заборгованість за товари, послуги, тис. грн	74462	115537	93807	+19345	+26,0
Коефіцієнт по комерційними операціям	0,522	0,413	0,963	+0,441	x

Коефіцієнт співвідношення по товарними операціям протягом 2019 – 2021 рр. є на низькому рівні, оскільки менше 1, що свідчить про нестабільний стан розрахунків. По коефіцієнту співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості по товарними операціям у 2021 спостерігається зростання, що

пов'язано із збільшенням суми заборгованості.

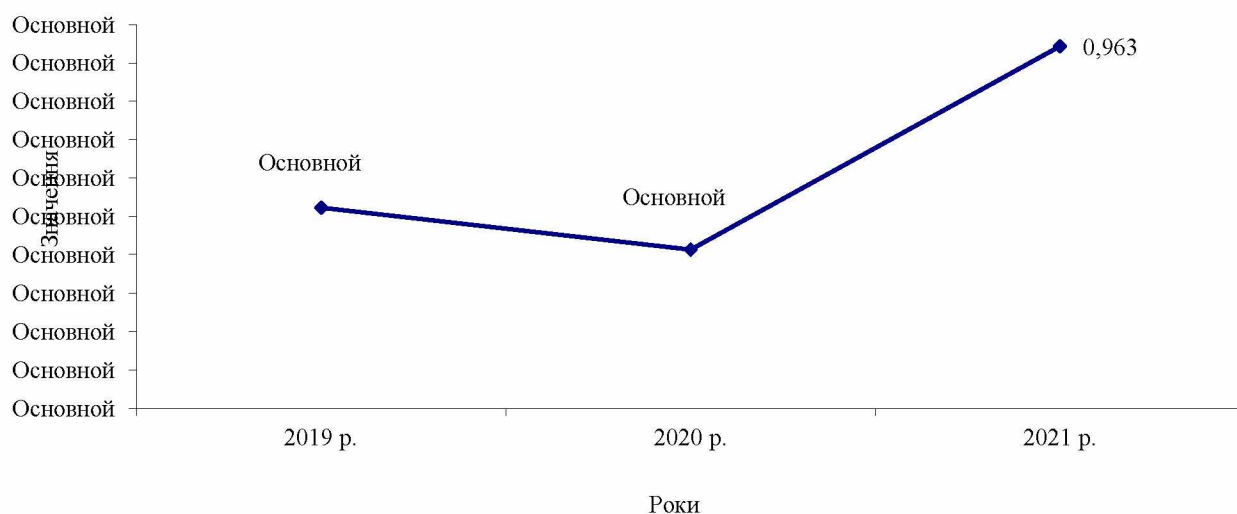

Рис. 3.7. Динаміка коефіцієнта співвідношення заборгованості по товарними операціями ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр.

Зміна коефіцієнта співвідношення заборгованостей, а саме його збільшення відбулося за рахунок збільшення дебіторської заборгованості за товари, послуги у 2,3 рази та зростання кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги (на 26 %).

На підставі аналізу динаміки дебіторської заборгованості ТОВ «XXX» і складеного прогнозу її стану керівники можуть приймати рішення щодо стратегії політики на перспективу.

3.3. Комплексне оцінювання дебіторської заборгованості за товарними операціями та напрями поліпшення розрахункових відносин підприємства

У загальному вигляді алгоритм методики комплексної оцінки стану дебіторської заборгованості господарюючих суб'єктів містить у собі дев'ять етапів (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Етапи комплексної оцінки стану дебіторської заборгованості

Етапи	Характеристика
I	Конкретизація цілей користувачів
II	Визначення об'єктів оцінки
III	Вибір часового періоду (дати оцінки)
IV	Визначення фактичних значень показників, що характеризують параметри стану дебіторської заборгованості
V	Виділення показників стану дебіторської заборгованості, що не є випадковими
VI	Визначення фактичних значень параметрів стану дебіторської заборгованості за окремими періодами
VII	Визначення нормативних значень параметрів стану дебіторської заборгованості
VIII	Аналіз та інтерпретація стану дебіторської заборгованості
IX	Комплексна оцінка стану дебіторської заборгованості, основана на аналізі фактичних та нормативних значень індивідуальної оцінки стану дебіторської заборгованості

Узагальнюючим показником дебіторської заборгованості є її оборотність, яка характеризується двома показниками: у днях і у разях (коефіцієнт оборотності).

За даними табл. 3.12 проведемо комплексну аналітичну оцінку стану дебіторської заборгованості ТОВ «XXX».

Таблиця 3.12

**Комплексна аналітична оцінка стану дебіторської заборгованості
ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр.**

Показники	Роки			Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	2019	2020	2021	абсолютне	відносне, %
A	1	2	3	4	5
Вихідні дані					
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн	95394	228679	363548	+268154	У 3,8 р.
2. Середньорічна величина дебіторської заборгованості, тис. грн	73090,5	106160	177050,5	+103960	У 2,4 р.
3. Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості, тис. грн	73090,5	106160	177050,5	+103960	У 2,4 р.
4. Середньорічна величина поточної кредиторської заборго-ваності, тис. грн	75419,5	127536	147224,5	+71805	+95,2

Продовж. табл. 3.12

A	1	2	3	4	5
5. Середньорічна вартість майна (капіталу), тис. грн	349762,5	449188,5	614857	+265094,5	+75,8

6. Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	174768,5	245542,5	356392	+181623,5	У 2 р.
Показники оцінки стану дебіторської заборгованості					
7. Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	1,305	2,154	2,053	+0,748	x
8. Тривалість одного обороту (середній період повернення) дебіторської заборгованості, днів	275	167	175	-100	-36,4
9. Питома вага дебіторської заборгованості в майні, %	20,9	23,6	28,8	+7,9	x
10. Питома вага поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	41,8	43,2	49,7	+7,9	x
11. Коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованості	0,969	0,832	1,203	+0,234	x
12. Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації, %	76,6	46,4	48,7	-27,9	x

Отже, стан показників, що характеризують дебіторську заборгованість ТОВ «XXX» наступні:

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості збільшився з 1,305 у 2019 році до 2,053 у 2021 році, відповідно тривалість одного обороту заборгованості дебіторів зменшилась на 100 днів, або на 36,4 %, що свідчить про прискорення оборотності дебіторської заборгованості;

- питома вага дебіторської заборгованості в майні зросла на 7,9 пункти, що пов'язано із випереджаючим підвищенням суми поточної дебіторської заборгованості (на 95,2 %) порівняно із збільшенням середньорічної вартості майна (на 75,8 %);

- питома вага дебіторської заборгованості у оборотних активах збільшилась на 7,9 пункти;

- дебіторська заборгованість протягом 2019 – 2020 рр. не перевищує кредиторську про що свідчить відношення дебіторської заборгованості до кредиторської відповідно на 0,969 та 0,832 пункти. У 2021 році дебіторська заборгованість перевищує кредиторську, тому відношення становить 1,203 пункти.

– показник, який характеризує відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зменшився на 27,9 %.

Модель факторного аналізу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ТОВ «ХХХ»:

$$\text{ЧД} = \text{ДЗ} \times \text{Кобдз}. \quad (3.2)$$

За даними табл. 3.12 проводиться розрахунок умовного значення результативного показника, тис. грн:

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = \text{ДЗ}_1 \times \text{Кобдз}_0. \quad (3.3)$$

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = 177050,5 \times 1,305 = 231050,9.$$

Загальна зміна (+;-) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ТОВ «ХХХ», тис. грн:

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0 \quad (3.4)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 363548 - 95394 = +268154$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Суми дебіторської заборгованості:

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{дз}} = \text{ЧД}_{\text{ум}} - \text{ЧД}_0. \quad (3.5)$$

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{дз}} = 231050,9 - 95394 = 135656,9.$$

2. Коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості:

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{кодз}} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{ум}}. \quad (3.6)$$

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{кодз}} = 363548 - 231050,9 = +132497,1.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ЧД} = \Delta \text{ЧД}_{\text{дз}} + \Delta \text{ЧД}_{\text{кодз}}. \quad (3.7)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 135656,9 + 132497,1 = +268154$$

Факторний аналіз чистого доходу ТОВ «ХХХ» показав:

– за рахунок збільшення у 2021 році порівняно з 2019 роком коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості на 0,748 пункти, чистий дохід від реалізації продукції збільшився на 268 млн. 154 тис. грн;

– за рахунок зниження середньорічної суми поточної дебіторської заборгованості на 103 млн. 960 тис. грн, або у 2,4 рази, чистий дохід збільшився

на 135 млн. 656,9 тис. грн;

- перевірка підтвердила правильність розрахунку.

Облікована сума дебіторської заборгованості на балансі суб'єктів господарювання (рядки 1125 – 1155 «Балансу (Звіту про фінансовий стан)») – досить часте явище. Такі суми можна розглядати в якості засобу погашення кредиторської заборгованості; частини продукції, проданої покупцям, наданих робіт та послуг, які не є оплаченими; як складовою оборотних активів підприємства.

Вплив дебіторської заборгованості на фінансовий стан підприємства можна розглядати по різному. Виникнення дебіторської заборгованості супроводжується:

- виникненням дебіторської заборгованості, яка може бути визнана сумнівною чи безнадійною. Це призводить до збитків, а інколи і до банкрутства підприємства;

- вилученням грошових коштів з обороту, сповільнення їх оборотності. Це призводить до збільшення кредиторської заборгованості підприємства (нестача грошових коштів на рахунках у банку чи готівки для розрахунків);

- зниження показників ліквідності та платоспроможності, внаслідок нестачі грошових коштів. Це призводить до зменшення економічного потенціалу та конкурентоспроможності підприємства;

- зниження рівня прибутковості підприємства. Це призводить до зниження виплат податків та платежів до бюджету.

Для визначення впливу заборгованості дебіторів ТОВ «XXX» на фінансовий стан підприємства:

1. Визначимо ліквідність балансу, оскільки дебіторська заборгованість є середньо-ліквідним активом. Ліквідність балансу визначається за інформацією «Балансу «Звіту про фінансовий стан».

Проведемо аналіз динаміки та структури активів ТОВ «XXX» за рівнем ліквідності у табл. 3.13.

Таблиця 3.13

**Динаміка та структура активів для визначення ліквідності
ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види активів за рівнем ліквідності	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. Високоліквідні активи	8	0,0	239	0,0	326	0,0	+318	У 40,8 р.
2. Середньо-ліквідні активи	92270	23,7	137220	26,9	257841	36,0	+165571	У 2,8 р.
3. Низько-ліквідні активи	122688	31,5	138580	27,3	178498	25,0	+55810	+45,5
4. Важколіквідні, або активи, що важко реалізуються	173933	44,8	233439	45,8	278890	39,0	+104957	+60,3
Разом	388899	100,0	509478	100,0	715555	100,0	+326656	+84,0

Аналіз активів за рівнем ліквідності ТОВ «XXX» показав, що їх вартість збільшилась у 2021 р. порівняно з 2019 р. на 326 млн. 656 тис. грн, або на 84 %. У розрізі активів відмічено підвищення вартості високоліквідних активів на 318 тис. грн. або у 40,8 рази та низько-ліквідних активів – 55 млн. 810 тис. грн, або на 45,5 %. Зростання також відмічено по вартості середньо-ліквідних активів на 165 млн. 571 тис. грн, або у 2,8 рази. Зростання також відмічено по вартості важко-ліквідних на 104 млн. 957 тис. грн, або на 60,3 %.

У структурі активів підприємства за 2019-2021 рр. переважала частка важко-ліквідних активів – 44,8 %, 45,8 % та 39 %.

Проведемо аналіз динаміки та структури зобов'язань ТОВ «XXX» за терміновістю у табл. 3.14.

Аналіз пасивів за терміном оплати ТОВ «XXX» показав, їх сума у 2021 р. порівняно з 2019 р. збільшилась на 331 млн. 337 тис. грн, або на 85,2 %, за рахунок вартості найбільш строкових зобов'язань, які зросли на 163 млн. 913 тис. грн, або на 79,4 %. Зменшення відмічено по вартості короткострокових зобов'язань на 16 млн. 341 тис. грн або на 78,2 %, довгострокових зобов'язань на 269 тис. грн, або на 7,3 %.

Таблиця 3.14

**Динаміка та структура пасивів за терміновістю ТОВ «XXX» за 2019 - 2021
рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів за терміном оплати	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. Найбільш строкові зобов'язання	206410	53,1	312448	61,3	370323	51,4	+163913	+79,4
2. Короткострокові зобов'язання	20904	5,4	17645	3,5	4563	0,6	-16341	-78,2
3. Довгострокові зобов'язання	3685	0,9	3416	0,7	3416	0,5	-269	-7,3
3. Постійні пасиви	157900	40,6	175969	34,5	341934	47,5	+184034	У 2,2 р.
Разом	388899	100,0	509478	100,0	720236	100,0	+331337	+85,2

Вартість постійних пасивів зростає на 184 млн. 34 тис. грн, або у 2,2 рази. У структурі пасивів протягом 2019 - 2021 рр. переважає частка найбільш строкових зобов'язань – 53,1 %, 61,3 % та 51,4 %.

Як уже зазначалося, ліквідність підприємства – це його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань, тому для аналізу ліквідності потрібно зіставити активи з пасивами (табл. 3.15).

Таблиця 3.15

**Оцінка ліквідності балансу ТОВ «XXX»
за 2019 – 2021 рр., тис. грн**

Умовні позначення	Надлишок (+) або нестача (-) платіжних засобів	Роки		
		2019	2020	2021
A1-П1	Високоліквідних активів	-206402	-312209	-369997
A2-П2	Середньоліквідних активів	+71366	+119575	+263278
A3-П3	Низьколіквідних активів	+119003	+135164	+175082
	Разом	-16033	-57470	+63044

За даними табл. 3.15 в звітному році виконуються такі умови: A1<П1; A2>П2; A3>П3. Тобто, перша умова свідчить про неспроможність ТОВ «XXX» погасити найбільш строкові зобов'язання за рахунок грошових коштів. За двома наступними умовами ТОВ «XXX» має поточну ліквідність підприємства, яка свідчить про його поточну платоспроможність. Виконання умови A3>П3 є

свідченням перспективної платоспроможності підприємства. На основі цієї умови прогнозується довгострокова орієнтовна платоспроможність підприємства. Отже таким чином, баланс станом на 2021 рік має ознаки ліквідного, динаміка ліквідності позитивна.

2. Проведемо факторний аналіз коефіцієнта загальної ліквідності.

За допомогою способу ланцюгових підстановок визначимо вплив факторів (в числі яких є дебіторська заборгованість) на зміну коефіцієнта загальної ліквідності ТОВ «XXX» (табл. 3.16).

Таблиця 3.16

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності ТОВ «XXX» за 2019, 2021 рр.

Показники	Умовні позначення	Роки		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
		2019	2021	абсолютне	відносне, %
1. Оборотні активи, тис. грн	ОА	215006	436705	+221699	У 2р.
2. Поточні зобов'язання, тис. грн.	ПЗ	105319	144696	+39377	+37,4
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	КЗЛ	2,041	3,018	+0,977	х

Модель факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності:

$$КЗЛ = \frac{ОА}{ПЗ} \quad (3.8)$$

За даними табл. 3.16 проводиться розрахунок умовного значення коефіцієнта загальної ліквідності:

$$КЗЛ_{ум} = \frac{ОА_1}{ПЗ_0} \quad (3.9)$$

$$КЗЛ_{ум} = 436705/105319=4,146$$

Загальна зміна (+;-) коефіцієнта загальної ліквідності ТОВ «XXX»:

$$\Delta КЗЛ = КЗЛ_1 - КЗЛ_0. \quad (3.10)$$

$$\Delta КЗЛ = 3,018 - 2,041 = +0,977$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Оборотних активів:

$$\Delta КЗЛ_{оа} = КЗЛ_{ум} - КЗЛ_0. \quad (3.11)$$

$$\Delta КЗЛ_{оа} = 4,146 - 2,041 = +2,105.$$

2. Поточних зобов'язань:

$$\Delta K3L_{\text{ПЗ}} = K3L_1 - K3L_{\text{ум}} \quad (3.12)$$

$$\Delta K3L_{\text{ПЗ}} = 3,018 - 4,146 = -1,128.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta K3L = \Delta K3L_{\text{оа}} + \Delta K3L_{\text{ПЗ}} \quad (3.13)$$

$$\Delta K3L = 2,105 - 1,128 = +0,977.$$

Отже, коефіцієнт загальної ліквідності ТОВ «ХХХ» у 2021 році порівняно з 2019 роком збільшився на 0,977 пункти, в тому числі за рахунок зростання вартості оборотних активів на 221 млн. 699 тис. грн, або у 2 рази, коефіцієнт збільшився на 2,105 пункти, за рахунок збільшення суми поточних зобов'язань на 39 млн. 377 тис. грн, або на 37,4 %, коефіцієнт зменшився на 1,218 пункти. Перевірка підтвердила правильність розрахунків.

Для ведення на ТОВ «ХХХ» активної дебіторської політики необхідно: аналізувати дебіторську заборгованість і визначати на основі аналізу загальних принципів надання відтермінування платежу (комерційного кредиту); розробити правила встановлення термінів комерційного кредиту; визначити гарантії, під які надається комерційний кредит; розробити методи оцінки надійності покупця; встановити правила визначення суми комерційного кредиту, що надається одному покупцеві; розробити способи «збору» дебіторської заборгованості; побудувати ефективну системи контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень, економічної, правової та облікової сутності поняття «дебіторська заборгованість» можна зробити наступні

ВИСНОВКИ:

1. Трактування категорії «дебіторська заборгованість» в дослідженнях науковців неоднозначне. Зокрема, вона розглядається як: сума фінансових зобов'язань, грошовий борг, вкладення грошових коштів в оборотні активи, кошти у розрахунках, сума боргів юридичних та фізичних осіб підприємству; боргові вимоги; сума заборгованості дебіторів на певну дату.

2. Фактори впливу на величину заборгованості включають: оцінка, класифікація покупців в розрізі видів продукції, їх обсягу, платоспроможності, умови оплати.

3. Для цілей бухгалтерського обліку дебіторська заборгованість за товарними операціями повинна охоплювати основні складові елементи: суб'єкти (в частині визначення контрагента), об'єкти (специфіку бухгалтерського обліку активу, що виступає об'єктом купівлі-продажу), договір, форма здійснення розрахунків тощо.

4. Оцінка поточної дебіторської заборгованості здійснюється на дату виникнення (за первісною вартістю) та на дату складання балансу (за первісною вартістю та за чистою вартістю реалізації).

5. В результаті дослідження синтетичного та аналітичного обліку товарної дебіторської заборгованості у ТОВ «ХХХ» встановлено:

- своєчасне, правильне ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за нормами НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та Інструкції про застосування Плану рахунків має велике значення для об'єктивного відображення на рахунках названих розрахунків;

- своєчасні та правильні записи (проведення) на рахунках обліку господарських операцій, пов'язаних з виникненням та погашенням заборгованості, дають змогу накопичувати інформацію, необхідну для складання фінансової звітності, контролю та аналізу руху й стану названих активів, витрат і доходів, пов'язаних з ними;

- резерв сумнівних боргів не створюється;

- регістрами синтетичного та аналітичного обліку є вихідні машинограми:

«Оборотно-сальдова відомість по рахунку», «Аналіз рахунка», «Аналіз рахунка за датами», «Аналіз рахунка за субконто», «Обороти рахунка», «Журнал-ордер та відомість по рахунку».

6. Обліковий процес дебіторською заборгованості закінчується складанням звітності. Дебіторська заборгованість в частині розрахунків з покупцями відображається у Балансі, Звіті про фінансові результати та Примітках до фінансової звітності.

7. ТОВ «XXX» є платником податків, веде їх окремий облік та перебуває на спрощеній системі оподаткування (платник єдиного податку 4 групи). Встановлено, що станом на кінець 2021 р. ТОВ «XXX» не має податкового боргу. При веденні обліку податкових розрахунків товариство дотримується всіх норм чинного законодавства, вчасно подаючи податкову звітність та перераховуючи до бюджету обов'язкові платежі.

8. Аналіз діяльності підприємства дав підстави зробити висновок про фінансово нестійкий фінансовий стан та залежність від кредиторів. Показники ліквідності показали, що використавши наявні оборотні активи, підприємство має можливість погасити поточні зобов'язання. Формування фінансових результатів ТОВ «XXX» відбувається в розрізі двох видів діяльності – операційної (дохід від реалізації, собівартість реалізованої продукції, адмін- та збутові витрати) та іншої звичайної (інші доходи та витрати). В результаті фінансовий результат до оподаткування та чистий прибуток збільшився у 2021 році порівняно з 2019 роком у 10,8 рази.

9. Аналіз дебіторської заборгованості показав:

- у структурі майна поточна дебіторська заборгованість становить значну частку, зокрема за досліджувані роки 45,5 %, 37,6 % та 39,8 %;

- сума дебіторської заборгованості зросла у 2021 році порівняно з 2019 роком у 2,7 рази, за рахунок товарної заборгованості у 2,3 рази, за авансами – у 7,8 рази, з бюджетом – у 1097 рази та іншої дебіторської заборгованості на 89,4 %;

- у структурі дебіторської заборгованості товарна займає найбільшу

питому вагу у 2021 році – 39,8 %;

- станом на кінець 2021 року переважає дебіторська заборгованість над кредиторською; коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості свідчить про прискорення її оборотності на 100 днів.

Для покращення стану розрахунків за товарними операціями необхідно:

- обрати спосіб управління дебіторською заборгованістю самостійне управління заборгованістю спеціалізовані служби: кредитні контролери, служби безпеки або передання управління заборгованістю на зовнішнє управління - аутсорсинг - доручення роботи із заборгованістю організації, яка спеціалізується на такій діяльності;

- запобігати виникненню сумнівної або безнадійної дебіторської заборгованості шляхом контролю за термінами та умовами надання товарного кредиту. Для цього доцільно запропонувати Реєстр дебіторської заборгованості, де міститимуться дані про дебіторів підприємства, які згруповані відповідно до частки та термінів прострочення дебіторської заборгованості;

- створити договірний відділ, важливим моментом у роботі якого є правильна постановка задачі та донесення її до відома виконавця, доречно для економії фонду оплати праці до його функцій віднести контроль за сумами заборгованості.

- сформувати журнал реєстрації договорів, що міститиме інформацію про перелік укладених договорів в хронологічному порядку, основні положення договору та строк його виконання;

- для оцінки фінансового стану постачальників, їх надійності, скористатися сервісом перевірки контрагентів YouControl.